

Н. Є. Хлопоніна, І. Ю. Ужченко

**ЩОДЕННИК
З ДІАГНОСТИКО-КОРЕКЦІЙНОЇ ПРАКТИКИ
В КОРЕКЦІЙНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ЗАКЛАДАХ**

**Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Державний заклад
«Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»**

Н. Є. Хлопоніна, І. Ю. Ужченко

**ЩОДЕННИК
З ДІАГНОСТИКО-КОРЕКЦІЙНОЇ ПРАКТИКИ
В КОРЕКЦІЙНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ЗАКЛАДАХ**

Методичні рекомендації

**Луганськ
ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка»
2012**

УДК 159.922.76-056.034 (076)
ББК 88.48 р3
Х58

Рецензенти:

- Клімочкіна О. М.** – доктор медичних наук, професор, проректор з науково-педагогічної роботи Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.
- Чернобровкін В. М.** – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.
- Козенко О. Є.** – завідувач Луганської обласної психолого-медико-педагогічної консультації.

Хлопоніна Н. Є.

- Х58 Щоденник з діагностико-корекційної практики в корекційно-реабілітаційних закладах : метод. рек. / Наталія Євгенівна Хлопоніна, Ірина Юр'ївна Ужченко ; Держ. закл. „Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка”. – Луганськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2012. – 89 с.

Щоденник з діагностики-корекційної практики містить навчально-методичні матеріали, що дають змогу діагностувати і коригувати порушення психічного розвитку дітей різних вікових категорій, і має на меті допомогти студенту-практиканту зорієнтуватися в сучасних розробках спеціальної психології.

Щоденник адресовано студентам, магістрантам, аспірантам і спеціальним психологам.

УДК 159.922.76-056.034 (076)
ББК 88.48 р3

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Луганського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 7 від 15 лютого 2012 року)*

© Хлопоніна Н. Є., Ужченко І. Ю.
© ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”

**ЩОДЕННИК
З ДІАГНОСТИКО-КОРЕКЦІЙНОЇ ПРАКТИКИ
В КОРЕКЦІЙНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ЗАКЛАДАХ**

**СТУДЕНТА(-КИ) ІНСТИТУТУ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ
СПЕЦІАЛЬНОСТІ «КОРЕКЦІЙНА ОСВІТА»
освітньо-кваліфікаційний рівень «Бакалавр»**

(прізвище, ім'я, по батькові студента)

Зміст

ОРГАНІЗАЦІЯ діагностико-корекційної практики в корекційно-реабілітаційних закладах	
Термін та місце проходження діагностико-корекційної практики в корекційно-реабілітаційних закладах	4
Програма діагностико-корекційної практики в корекційно-реабілітаційних закладах	5
Звітна документація студента-практиканта за результатами діагностико-корекційної практики в корекційно-реабілітаційних закладах	9
Оцінювальний лист студента-практиканта за результатами діагностико-корекційної практики в корекційно-реабілітаційних закладах	11
Індивідуальний план студента-практиканта	12
ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ	
діагностико-корекційної практики в корекційно-реабілітаційних закладах	
Принципи психодіагностичного обстеження	15
Зміст і структура психологічного дослідження	16
Щоденник психолого-педагогічних спостережень: пізнавальні психічні процеси	17
Щоденник психолого-педагогічних спостережень: труднощі у навчальній діяльності	27
Щоденник психолого-педагогічних спостережень: мотивація навчальної діяльності	29
Щоденник психолого-педагогічних спостережень: особистісні вияви	32
Щоденник психолого-педагогічних спостережень: психологічні ситуаційно-особистісні реакції учнів	43
Програма психодіагностичного обстеження учня: психодіагностичні методики, результати дослідження, висновки	49
Принципи корекційно-розвивальної роботи	53
Програма індивідуальної психологічної корекції	54
Психокорекційні заняття: методичні розробки занять, самоаналіз результативності психокорекційного заняття	55
Зміст і методичний аналіз консультаційних бесід психолога закладу	75
Зміст і методичний самоаналіз консультаційних бесід студента-практиканта	77
Творчий звіт студента-практиканта про проходження діагностико-корекційної практики в корекційно-реабілітаційних закладах	78
Література	79
Додаток 1. Характеристика роботи студента-практиканта	81
Додаток 2. Договір на проведення практики студентів Державного закладу „Луганського національного університету імені Тараса Шевченка”	85
Додаток 3. Гарантійний лист	88

Термін та місце проходження

діагностико-корекційної практики в корекційно-реабілітаційних закладах

Відповідно до наказу № _____ від " _____ " _____ 201__ р.

термін проведення практики встановлюється:

з " _____ " _____ до " _____ " _____ 201__ р.

Місце проведення: _____ ,

(місце, район, селище/ адреса)

корекційно-реабілітаційний заклад (повна офіційна назва закладу)

_____
_____

Директор _____ **закладу**

(прізвище, ім'я по батькові)

Заступник директора з виховної роботи:

_____

(прізвище, ім'я, по батькові)

Заступник директора з навчальної роботи:

_____

(прізвище, ім'я, по батькові)

Клас _____

Прізвище, ім'я, по батькові вчителя:

_____

ПРОГРАМА ДІАГНОСТИКО-КОРЕКЦІЙНОЇ ПРАКТИКИ В КОРЕКЦІЙНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ЗАКЛАДАХ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Діагностико-корекційна практика в корекційно-реабілітаційних закладах є обов'язковим етапом практичного навчання студентів за обраною професією.

У процесі практики студенти повинні відпрацювати й закріпити на практиці професійно важливі знання, уміння й навички, які вони отримали впродовж навчання в університеті. Концептуальна побудова практики ґрунтується на ідеях системності і спадкоємності змісту практики на кожному році навчання, а також на поступовому поглибленні засвоєння діяльності спеціального психолога у всьому різноманітті її функцій.

Діагностико-корекційна практика в корекційно-реабілітаційних закладах є логічним продовженням засвоєння практичних психологічних знань і теоретичних наукових позицій, фундамент яких закладається при вивченні загальних і спеціальних дисциплін. Принципи організації і проведення практики визначаються змістом реальної практичної діяльності спеціального психолога і виконуваними ним функціями.

Під час діагностико-корекційної практики в корекційно-реабілітаційних закладах з засвоєнням навчальної програми студенти все глибше знайомляться з основними сферами діяльності спеціального психолога.

1. **Науково-методична сфера** передбачає опанування студентами сучасних теоретичних знань у галузі психології людини, загальними теоретико-методологічними принципами психодіагностичного дослідження, проведення роботи з визначення діагностичних можливостей методичних засобів психодіагностики.

2. **Засвоєння діагностичної сфери** в роботі спеціального психолога полягає в грамотній організації і проведенні дослідження відповідно до поставленої мети, аналізі й інтерпретації отриманого матеріалу, у складанні психологічного висновку.

3. **Науково-дослідна сфера** передбачає організацію і проведення експериментальних досліджень, перевірку обґрунтованості наукових гіпотез і теоретичних концепцій, адаптацію нових методів і методик відповідно до методичних вимог з урахуванням сучасної соціально-психологічної ситуації.

4. **Прогностична сфера** реалізується в тому, що отримані в психологічному обстеженні відомості надалі використовуватимуться для прогнозування в психокорекційному процесі.

5. **Регулююча сфера** визначає доведення отриманої інформації у психодіагностичному і експериментальному дослідженні до відома обстежуваного, його батьків, педагогів, або «замовника» з метою створення оптимальніших психологічних умов для розвитку і становлення індивідуальності, визначення проблемних зон, міжособистісних конфліктів.

6. **Просвітницька сфера** реалізується в тому, що отримані в психологічному обстеженні відомості можуть бути використані для роботи з

широкими верствами населення, фахівцями суміжних галузей з метою підвищення психологічної компетентності.

7. **Психокорекційна сфера** спеціального психолога актуалізується при наданні допомоги у збереженні й відновленні психічного здоров'я за рахунок зниження емоційної напруги, вирішення внутрішньоособистісних конфліктів, формування адекватнішого уявлення людини про себе і свої можливості, навколишніх людей і життєві ситуації.

8. **Профілактична сфера** полягає у використанні відомостей психологічного обстеження для вироблення і здійснення програм запобігання зривам адаптивної поведінки.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАКТИКИ

Перед початком діагностико-корекційної практики проводиться настановча конференція, де студентів знайомлять з цілями, завданнями і змістом практики, формами звіту, з щоденником практиканта. Кожному студентові видається персональний лист-направлення на практику до конкретного корекційно-реабілітаційного закладу.

Після закінчення практики студентом надається повністю заповнений щоденник практики і звітні форми за завданням, вказаним в щоденнику, відгук організації про проходження студентом практики.

Протягом діагностико-корекційної практики студенти можуть відвідувати консультації і радитися як з психологом, що безпосередньо займається практикою в закладі, так і з штатними співробітниками кафедри дефектології і психологічної корекції університету.

Після закінчення практики студенти протягом тижня здають щоденник практиканта з усіма обов'язковими формами звітності, характеристику про проходження практики, підписану керівником практики на місцях і засвідчену адміністрацією закладу.

За результатами практики після перевірки всіх форм звітності проводиться практична конференція, для підведення підсумків практики, аналізу реалізації завдань і проблем у період практики.

ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТІВ ПРАКТИКИ

Оцінка результатів практики здійснюється за стобальною системою. При повній невідповідності виконаної роботи вимогам кваліфікації фахівця практиканту виставляється оцінка «незадовільно», при повній відповідності – оцінка «відмінно», при частковій відповідності може бути виставлена оцінка «задовільно» або «добре».

КЕРІВНИЦТВО ПРАКТИКОЮ

Діагностико-корекційна практика в корекційно-реабілітаційних закладах студентів проводиться здебільшого на базі тих закладів, у яких уже працюють спеціальні психологи, що є кураторами практики на місцях.

За організацію практики відповідає як безпосередній керівник практиканта на місці проходження практики, так і викладач кафедри.

Діагностико-корекційна практика спрямована на розвиток умінь психологічної діагностики, надання різного виду психологічної допомоги, проведення групової і індивідуальної корекційної роботи.

ФОРМИ РОБОТИ СТУДЕНТА-ПРАКТИКАНТА

1. Складання програми психодіагностичного обстеження (формулювання проблеми, постановка завдань і цілей дослідження, добір психодіагностичних методик).

2. Проведення психодіагностичного обстеження, кількісна і якісна обробка результатів діагностичного дослідження, їх інтерпретація (обстеження 2-х учнів класу). За результатами обстеження оформлення психодіагностичного висновку з визначенням пріоритетних напрямків подальшої індивідуальної психокорекційної роботи.

3. Розробка програми індивідуальної психокорекції відповідно до актуального запиту (для 1-го учня). Визначення умов ефективності психокорекційної програми.

4. Проведення індивідуальної психокорекційної роботи з учнем згідно з розробленою програмою (повна методична розробка 6-ти психокорекційних занять). Самоаналіз проведених корекційних занять.

5. Методичний аналіз психокорекційних занять студента-практиканта (2 заняття).

6. За результатами діагностико-корекційної діяльності розробка психолого-педагогічних рекомендацій щодо подальшої роботи з учнем, тематики консультативних бесід, інформаційно-консультаційна робота з батьками та вчителем класу.

7. Розробка психопросвітницького семінару для батьків за актуальною тематикою. Розробка інформаційно-консультаційного семінару для вчителів школи за актуальною тематикою.

8. Систематичне ведення щоденника психолого-педагогічних спостережень в умовах навчально-виховного процесу (спостереження за пізнавальними процесами сприйняття, уваги, пам'яті, мислення; особистісними виявами тривожності, замкнутості, імпульсивності, агресивності, асоціальної поведінки; психологічними (характерологічними) ситуаційно-особистісними реакціями учнів).

Професійні уміння і знання:

1. Уміння аргументовано оцінювати ефективність виконаної роботи.

2. Комунікативні уміння – встановлення контакту з консультованим, уміння слухати, чутливість до змін у поведінці консультованого, уміння здійснювати зворотний зв'язок і ін.

3. Прогнозування перспектив психічного розвитку на основі аналізу результатів обстеження.

4. Розробка форм психологічної допомоги досліджуваному.

Мета практики полягає в інтеграції психодіагностичних і корекційних знань і вмінь, сформованих на попередніх етапах педагогічної практики. Таким чином, **завданнями** практики є:

1. Самостійне складання комплектів діагностичних засобів (батареї тестів) і проведення психодіагностичного обстеження відповідно до поставленої мети;
2. Відпрацювання навичок обробки, аналізу, інтерпретації результатів і написання розгорнутого висновку за отриманими емпіричними матеріалами;
3. Визначення проблем у розвиткові досліджуваного, складання і проведення комплексної корекційно-розвивальної програми;
4. Відстежування ефективності корекційної програми за допомогою методів діагностики;
5. Використання психодіагностичних відомостей для прогнозу психічного розвитку;
6. Розвиток навичок взаємодії з колегами в процесі організації і проведення психологічної практичної роботи.
7. Розвиток самостійності й відповідальності при розв'язанні практичних завдань.

Весь обсяг робіт, що планується на практику, фіксується в таблиці (таб.1).

Передбачається виконання наступних **завдань**:

1. Розробка програми психодіагностичного дослідження (2 учні). Постановка мети дослідження, добір і обґрунтування методів дослідження, адекватних досліджуваним феноменам і віковим особливостям випробовуваного. Для комплексного дослідження беруться: сприйняття, увага, пам'ять, мислення, мовлення. Діагностика особистісної сфери: темперамент, характер, ціннісні орієнтації, установки. Діагностика емоційної сфери, мотивації, саморегуляції, самосвідомості, комунікативного потенціалу. Результати психодіагностики наводяться у вигляді таблиці.
2. Аналіз і інтерпретація результатів дослідження. Проведення кількісного, якісного і структурного аналізу. Підготовка висновку за результатами виконаного дослідження. Проведення консультацій за результатами дослідження (з дитиною, батьками, вчителями).
3. Виявлення проблемних сфер. Підготовка рекомендацій корекційно-розвивального характеру.
4. Складання індивідуальної корекційної програми. Вона обговорюється з психологом, що займається практикою, і реалізується практикантом лише за його згодою.
5. При проведенні корекційної програми відстежується її ефективність (на основі ретестового дослідження, спостережень, із слів випробовуваних, незалежних експертів).
6. Під час проведення корекційних занять можливе здійснення поточного контролю: присутність на заняттях однокурсників, експертів, психологів, використання відеозаписів.
7. Психоконсультативна робота: консультація як збір відомостей для проведення діагностичного обстеження; проведення консультацій за результатами діагностики.
8. Профорієнтаційна робота.

Періодизація практики:

1 - 2 тижні: психологічна діагностика дітей. 3 - 6 тижні: психокорекційна робота з дітьми, інформаційно-консультаційна робота з батьками і вчителями. Упродовж усього терміну практики – поточна профорієнтаційна робота.

ЗВІТНА ДОКУМЕНТАЦІЯ СТУДЕНТА-ПРАКТИКАНТА за результатами діагностико-корекційної практики в корекційно-реабілітаційних закладах

1. Супровідна документація студента-практиканта (характеристика діяльності студента-практиканта, оформлена згідно з вимогами - оцінки, характеристика, печатка, підписи).
2. Звіт студента-практиканта за результатами діагностико-корекційної практики (довільна форма).
3. Індивідуальний план роботи студента-практиканта.
4. Щоденник психолого-педагогічних спостережень.
5. Стенограма і методичний аналіз 2-х консультаційних бесід психолога закладу (з батьками, вчителями).
6. Стенограма й методичний аналіз 2-х консультаційних бесід за результатами проведеної діагностико-корекційної роботи з учнем класу (з батьками, вчителем).
7. Методичні матеріали комплексного психодіагностичного обстеження 2-х учнів класу: програма обстеження (психодіагностичні методики подаються у додатку); матеріали дослідження, їх кількісна і якісна інтерпретація; психодіагностичний висновок.
8. Методичні матеріали психокорекційної роботи: програма індивідуальної психокорекційної роботи з учнем (визначення об'єкту корекції, мети, завдань, умов ефективності психокорекційної програми, обґрунтування методів психокорекції; методична розробка 6-ти психокорекційних занять). Наочні дидактичні матеріали до занять подаються в додатку.
9. Методичний самоаналіз проведених 6-ти психокорекційних занять. Методичний аналіз 2-х психокорекційних занять, проведених студентом-практикантом.
10. Методична розробка психопросвітницького семінару для батьків за актуальною тематикою (подається в окремому файлі).
11. Методична розробка інформаційно-консультаційного семінару для вчителів школи за актуальною тематикою (подається у окремому файлі).
12. Методична розробка інформаційно-профорієнтаційного заходу за спеціальністю «Корекційна освіта» з випускниками школи. Додаткова форма звітності: фотоматеріали, відеоматеріали, слайд-шоу, файли презентації, письмові відгуки школярів (подається в окремому файлі).

Примітка: Характеристика студента-практиканта подається окремим звітним документом. Характеристика заповнюється факультетським керівником-

методистом у перші п'ять днів після закінчення терміну педагогічної практики студента на підставі ретельної перевірки документації студента за підсумками практики. Заповнена характеристика зберігається в особовій справі студента.

Пункти 2-9 оформлюються безпосередньо в організаційно-методичних матеріалах щоденника з практики (див. наступну сторінку щоденника); пункти 10-12 з усіма ілюстративними матеріалами подаються окремими файлами-додатками.

Оцінювальний лист студента-практиканта за результатами діагностико-корекційної практики в корекційно-реабілітаційних закладах

	Основні напрямки роботи студента-практиканта	Макс. кількість балів	Отриманий бал	Підпис
Психодіагностична робота студента-практиканта				
1	Повнота програми дослідження	3		
2	Доцільність добору психодіагностичних методик	2		
3	Відповідність дібраних психодіагностичних методик віковим особливостям та особливостям психофізичного розвитку дитини	3		
4	Якість інтерпретації отриманих емпіричних результатів	10		
5	Повнота, змістовність, обґрунтованість та прогностичність психодіагностичного висновку	10		
6	Якість оформлення документації (матеріалів) психодіагностичної роботи	2		
Психокорекційна робота студента-практиканта				
1	Доцільність, чіткість, логічність, обґрунтованість визначення об'єкту корекції, мети, завдань психокорекційної програми	5		
2	Визначення умов ефективності психокорекційної програми	3		
3	Змістовність методичних розробок психокорекційних занять (6 занять)	10		
4	Самоаналіз результативності психокорекційних занять (6 занять)	5		
5	Методичний аналіз результативності психокорекційного заняття студента-практиканта	5		
6	Якість оформлення документації (матеріалів) психокорекційної роботи	2		
Інформаційно-консультаційна робота студента-практиканта				
1	Розробка тематики консультативних бесід з батьками дитини з порушеннями психофізичного розвитку (за результатами психодіагностичного обстеження і психокорекційної роботи) з обов'язковим формулюванням психолого-педагогічних рекомендацій.	4		
2	Розробка психопросвітницького семінару для батьків	5		
3	Розробка інформаційно-консультаційного семінару для вчителів	4		
4	Якість оформлення документації (матеріалів) інформаційно-консультаційної роботи	2		
Профорієнтаційна робота студента-практиканта				
1	Активне залучення випускників шкіл області до відвідування Дня відкритих дверей	2		
2	Розповсюдження інформаційних листівок, буклетів з метою інформування потенційних вступників про спеціальності ППП, зокрема про роботу колекційного педагога.	3		
3	Розробка і проведення інформаційно-профорієнтаційного заходу за спеціальністю «Корекційна освіта» з випускниками школи. Форма звітності: фото, відеоматеріали, слайд-шоу, файли презентації, письмові відгуки школярів.	10		
Організаційно-методична робота студента-практиканта				
	Ведення щоденника психолого-педагогічних спостережень. Творчий звіт студента-практиканта за результатами діагностико-корекційної практики.	10		

Загальна оцінка педагогічної практики _____

Керівник корекційно-реабілітаційної практики _____
 (прізвище, ім'я, по батькові) _____ (підпис)

М.П.

Індивідуальний план студента-практиканта

№ з/п	Види діяльності студента	Термін виконання	Позначка про виконання, підпис психолога
1-ий тиждень			
2-ий тиждень			
3-ий тиждень			

4-ий тиждень			
5-ий тиждень			
6-ий тиждень			

Індивідуальний план студента-практиканта повинен містити наступні розділи: організаційна робота (ознайомлення з документацією школи, класу, плануванням роботи психолога тощо); діагностична робота (добір батареї тестів, підготовка та проведення діагностики, інтерпретація результатів, самоаналіз, вивчення методичної літератури тощо); психокорекційна робота (індивідуальна робота з учнями, підготовка та проведення психокорекційних заходів, робота з батьками й педагогами тощо).

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
для проходження діагностико-корекційної практики в корекційно-
реабілітаційних закладах

ПРИНЦИПИ ПСИХОДІАГНОСТИЧНОГО ОБСТЕЖЕННЯ

Принципи	Реалізація принципу
Принцип детермінізму	<p>Специфіка детермінант психічного розвитку дитини:</p> <p>а) особлива роль навчання й виховання в процесі формування особистості: виховання — процес багатоплановий і багатofакторний; наукове пояснення ґрунтується на взаємозалежному характері детермінації;</p> <p>б) ступінь сформованості головного мозку дитини, її нервової системи загалом (кожен віковий період має свої особливості);</p> <p>в) вплив попередніх етапів психічного розвитку на наступні.</p>
Принцип єдності психіки й діяльності	<p>Дослідження дітей у процесі навчання й виховання:</p> <p>а) урахування зв'язку психічного розвитку дитини з її провідною діяльністю;</p> <p>б) фіксування й аналіз поведінки й дій дитини:</p> <ul style="list-style-type: none"> – у провідній діяльності; – у діяльності, що зароджується; – у діяльності, що зберігається поряд із провідною.
Принцип об'єктивності	<p>1. Рівність експериментальної та контрольної груп: при порівнянні дітей, ураховуються соціально-економічні, історичні, етнічні відмінності:</p> <ul style="list-style-type: none"> – за рівнем психічного розвитку; – за змістовною характеристикою діяльності; – за навченістю тощо; <p>2. Психічні вияви розглядаються такими, якими вони є насправді (реєструються факти й супутні явища);</p> <p>3. Кількість зібраного матеріалу має бути достатньою для статистичної та якісної обробки.</p>
Принцип розвитку	<p>Вивчення психічного явища в системі трьох координат:</p> <p>а) актогенезу (розвиток процесу у відповідь на вплив конкретного подразника);</p> <p>б) онтогенезу (процес розвитку конкретної дитини);</p> <p>в) історіогенезу (урахування акселерації тощо).</p> <p>Ураховуються:</p> <p>а) психологічні особливості віку, що передує досліджуваному;</p> <p>б) тенденція розвитку на наступних вікових шаблонах.</p> <p>Вивчення тих особливостей психіки, які чітко визначилися, і тих, у яких спостерігається розвиток.</p>

ЗМІСТ І СТРУКТУРА ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Етапи психологічного дослідження	Зміст етапу психологічного дослідження
Вивчення стану проблеми, розробка програми дослідження, формулювання гіпотез, вибір методів дослідження (підготовчий етап)	<ol style="list-style-type: none"> 1) виявлення й використання результатів досліджень, що раніше проводилися з цієї теми; 2) складання програми дослідження, яка зазвичай включає: <ul style="list-style-type: none"> • формулювання проблеми, визначення об'єкта й предмета вивчення; • визначення мети й завдань; • пояснення й аналіз основних завдань; • попередній системний аналіз об'єкта дослідження; • висування робочих гіпотез; • складання стратегічного плану вивчення; • попереднє складання основних процедур збирання й аналізу початкових відомостей.
Збирання фактичних відомостей (дослідницький етап)	За допомогою обраних методів і методик вивчається конкретне явище, для того щоб правильно зрозуміти його суть і своєрідність.
Якісна й кількісна обробка відомостей	Якісна обробка передбачає попереднє визначення показників, за якими можна говорити про конкретні особливості досліджуваного психологічного явища у процесі аналізу фактичного матеріалу. Згодом на їх основі здійснюється опис і узагальнення результатів дослідження. Однак однієї якісної обробки недостатньо. Кількісна обробка полягає в застосуванні методів статистичного аналізу.
Інтерпретація відомостей, формулювання висновків, практичних рекомендацій, складання прогнозу розвитку явищ у майбутньому	На цьому етапі на основі якісної та кількісної обробки отриманих відомостей описується досліджуване явище, констатується наявність його певних властивостей і особливостей, робляться узагальнюючі умовиводи щодо закономірностей його функціонування й вияву. За потреби можуть бути складені практичні рекомендації для інших дослідників, які в майбутньому займатимуться вивченням цього питання. Крім цього, може складатися прогноз розвитку досліджуваного явища в майбутньому.

Вид поведінки	Особливості
Ефект «фасаду»	Учень прагне показати себе з кращого боку й дає відповіді, які, на його думку, більш високо оцінюються психологом
«Зловмисний випробуваний»	Ворожо налаштований до дослідника, робить усе, щоб «зруйнувати» послідовність дослідження
«Зрілість-незрілість»	Поведінка випробуваного залежить від його психологічної зрілості
«Старанний випробуваний»	Учень під час експерименту поводить відповідно до ситуації, але прагне «не втратити обличчя» перед самим собою. Він звертає увагу: <ul style="list-style-type: none"> • на мету експерименту; • на інструкцію й повідомлення психолога під час бесіди; • на специфічні риси особистості психолога; • на умови проведення дослідження (стан приміщення, комфортність обстановки тощо); • на особливості спілкування з психологом під час дослідження.

ЩОДЕННИК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ СПОСТЕРЕЖЕНЬ: пізнавальні психічні процеси

План спостереження за сприйняттям учнів на уроці

Ім'я, прізвище учня _____ дата _____

Теоретичні аспекти сприйняття	Програма спостереження на уроці	Конкретні приклади
<p>Сприйняття — це відбиття предметів і явищ, що діють у певний момент на органи чуттів.</p> <p>Показники продуктивності: повнота, точність і змістовність.</p> <p>Умови організації: установка; зв'язок з особистим досвідом, знаннями; урахування закономірностей розвитку та індивідуальних особливостей.</p> <p>Властивості сприйняття: предметність, структурність, цілісність, свідомість, адаптація, константність.</p> <p>Види сприйняття: аналітичне, синтетичне, аналітико-синтетичне, емоційне.</p>	1. Як здійснювалася підготовка учнів до сприйняття нового матеріалу (використання нового досвіду і знань учнів, активізація пізнавальних інтересів, бажання довідатися про нове)?	
	2. Які умови були створені вчителем для забезпечення повного й точного сприйняття учнями нового змісту (постановка завдання перед учнями, створення емоційного ставлення до матеріалу, який сприймається, активізація інтересу, залучення уваги)?	
	3. Як учитель керував сприйняттям наочного приладдя (предметів, картин)? Яке значення мали питання вчителя для спрямованості уваги учнів на істотні характеристики матеріалу, що сприймався? Яку роль конкретно відіграли питання вчителя? На що вони були спрямовані? У чому виявилася аналітико-синтетична діяльність учнів під час сприйняття?	
	4. Якими засобами користувався вчитель для виокремлення головного в сприйманому (інтонація голосу, питання, запис на дошці й у зошитах, замальовка цілого й окремих частин)?	
	5. Про які особливості сприйняття школярів можна говорити за спостереженнями на уроці: де й у чому виявилася розчленованість сприйняття, як учні виділили головне в тому, що вони сприймали, як установлювалися зв'язки між окремими частинами сприйманого? У чому виявилось значення наявних в учнів уявлень для сприйняття нового?	
	6. У чому виявилася організація сприйняття учнів учителем і як вона впливала на повноту й точність сприйняття ними навчального матеріалу?	

План спостереження за сприйняттям учнів на уроці

Ім'я, прізвище учня _____ дата _____

Теоретичні аспекти сприйняття	Програма спостереження на уроці	Конкретні приклади
<p>Сприйняття — це відбиття предметів і явищ, що діють у певний момент на органи чуттів.</p> <p>Показники продуктивності: повнота, точність і змістовність.</p> <p>Умови організації: установка; зв'язок з особистим досвідом, знаннями; урахування закономірностей розвитку та індивідуальних особливостей.</p> <p>Властивості сприйняття: предметність, структурність, цілісність, свідомість, адаптація, константність.</p> <p>Види сприйняття: аналітичне, синтетичне, аналітико-синтетичне, емоційне.</p>	1. Як здійснювалася підготовка учнів до сприйняття нового матеріалу (використання нового досвіду і знань учнів, активізація пізнавальних інтересів, бажання довідатися про нове)?	
	2. Які умови були створені вчителем для забезпечення повного й точного сприйняття учнями нового змісту (постановка завдання перед учнями, створення емоційного ставлення до матеріалу, який сприймається, активізація інтересу, залучення уваги)?	
	3. Як учитель керував сприйняттям наочного приладдя (предметів, картин)? Яке значення мали питання вчителя для спрямованості уваги учнів на істотні характеристики матеріалу, що сприймався? Яку роль конкретно відіграли питання вчителя? На що вони були спрямовані? У чому виявилася аналітико-синтетична діяльність учнів під час сприйняття?	
	4. Якими засобами користувався вчитель для виокремлення головного в сприйманому (інтонація голосу, питання, запис на дошці й у зошитах, замальовка цілого й окремих частин)?	
	5. Про які особливості сприйняття школярів можна говорити за спостереженнями на уроці: де й у чому виявилася розчленованість сприйняття, як учні виділили головне в тому, що вони сприймали, як установлювалися зв'язки між окремими частинами сприйманого? У чому виявилася значення наявних в учнів уявлень для сприйняття нового?	
	6. У чому виявилася організація сприйняття учнів учителем і як вона впливала на повноту й точність сприйняття ними навчального матеріалу?	

План спостереження за увагою учнів на уроці

Ім'я, прізвище учня _____ дата _____

Теоретичні аспекти уваги	Програма спостереження на уроці	Конкретні приклади
<p>Увага — спрямованість і зосередженість свідомості на певному предметі, явищі або діяльності.</p> <p>Види уваги: мимовільна, довільна, післядовільна.</p> <p>Властивості уваги: обсяг, концентрація, зосередженість, переключення, розподіл.</p> <p>Умови організації: новизна, емоційна насиченість, логічність викладу; перевірка й виправлення помилок; самоперевірка з оцінюванням за зразком.</p> <p>Знижує увагу: монотонність, шаблонність.</p>	<p>1. Увага школярів на початку уроку. Час, необхідний для переключення уваги з того, чим вони були зайняті на перерві, на навчальний предмет. Умови, що сприяють переключенню уваги (порядок на робочому місці учня, робоча поза). Засоби, якими користувався вчитель, щоб зосередити увагу учнів на роботі, що почалася в класі.</p>	
	<p>2. Увага класу до відповідей окремих учнів під час опитування. Способи, що застосовує вчитель для повертання уваги учнів до відповідей товаришів. Причини відверненої уваги.</p>	
	<p>3. Підготовка учнів до сприйняття нового матеріалу. Постановка завдання. Вплив завдання на увагу школярів. Способи, якими користувався вчитель для повертання їхньої уваги. Зв'язок з раніше вивченим матеріалом, активізація інтересу до нового. Чи спостерігалися відволікання уваги деяких учнів до нового виду діяльності? Чим вони були спричинені?</p>	
	<p>4. Увага учнів під час пояснення нового матеріалу. У які моменти уроку спостерігалися найбільш часті й тривалі відволікання уваги класу від змісту уроку? Чим вони спричинилися? Якими способами користувався вчитель для повертання уваги й підтримки її стійкості? Що можна сказати про змістовність і послідовність розповіді вчителя, емоційність і образність викладу? Чи викликали вони відповідні переживання в дітей? Як вони відбилися на їхній увазі? Якими шляхами досягалася активізація розумової діяльності учнів (постановка питань, завдань під час викладу)? Використання наочного приладдя. Ущільненість уроку. Темп роботи. Розмаїтість методичних прийомів і видів роботи учнів. Інші способи підтримки стійкості уваги.</p>	
	<p>5. Організація уваги учнів наприкінці уроку під час закріплення нового й повідомлення домашнього завдання.</p>	
	<p>6. Увага вчителя. Які властивості уваги вчителя виявилися на уроці? Уважність</p>	

	учителя до учнів. У чому вона виявилася?
--	--

План спостереження за увагою учнів на уроці

Ім'я, прізвище учня _____ дата _____

Теоретичні аспекти уваги	Програма спостереження на уроці	Конкретні приклади
<p>Увага — спрямованість і зосередженість свідомості на певному предметі, явищі або діяльності.</p> <p>Види уваги: мимовільна, довільна, післядовільна.</p> <p>Властивості уваги: обсяг, концентрація, зосередженість, переключення, розподіл.</p> <p>Умови організації: новизна, емоційна насиченість, логічність викладу; перевірка й виправлення помилок; самоперевірка з оцінюванням за зразком.</p> <p>Знижує увагу: монотонність, шаблонність.</p>	<p>1. Увага школярів на початку уроку. Час, необхідний для переключення уваги з того, чим вони були зайняті на перерві, на навчальний предмет. Умови, що сприяють переключенню уваги (порядок на робочому місці учня, робоча поза). Засоби, якими користувався вчитель, щоб зосередити увагу учнів на роботі, що почалася в класі.</p>	
	<p>2. Увага класу до відповідей окремих учнів під час опитування. Способи, що застосовує вчитель для повертання уваги учнів до відповідей товаришів. Причини відверненої уваги.</p>	
	<p>3. Підготовка учнів до сприйняття нового матеріалу. Постановка завдання. Вплив завдання на увагу школярів. Способи, якими користувався вчитель для повертання їхньої уваги. Зв'язок з раніше вивченим матеріалом, активізація інтересу до нового. Чи спостерігалися відволікання уваги деяких учнів до нового виду діяльності? Чим вони були спричинені?</p>	
	<p>4. Увага учнів під час пояснення нового матеріалу. У які моменти уроку спостерігалися найбільш часті й тривалі відволікання уваги класу від змісту уроку? Чим вони спричинялися? Якими способами користувався вчитель для повертання уваги й підтримки її стійкості? Що можна сказати про змістовність і послідовність розповіді вчителя, емоційність і образність викладу? Чи викликали вони відповідні переживання в дітей? Як вони відбилися на їхній увазі? Якими шляхами досягалася активізація розумової діяльності учнів (постановка питань, завдань під час викладу)? Використання наочного приладдя. Ущільненість уроку. Темп роботи. Розмаїтість методичних прийомів і видів роботи учнів. Інші способи підтримки стійкості уваги.</p>	
	<p>5. Організація уваги учнів наприкінці уроку під час закріплення нового й повідомлення домашнього завдання.</p>	

	б. Увага вчителя. Які властивості уваги вчителя виявилися на уроці? Уважність учителя до учнів. У чому вона виявилася?	
--	--	--

План спостереження за особливостями процесів пам'яті учнів на уроці
Ім'я, прізвище учня _____ дата _____

Теоретичні аспекти пам'яті	Програма спостереження на уроці	Конкретні приклади
<p>Пам'ять — це запам'ятовування, збереження і відтворення (упізнавання) того, що було в минулому досвіді людини.</p> <p>Види пам'яті: образна, емоційна, словесно-логічна, рухова.</p> <p>Особливості: мимовільна, довільна, довгострокова, короткочасна, послідовна.</p> <p>Індивідуальні відмінності: швидкість, точність, організованість, обсяг.</p> <p>Умови продуктивності пам'яті: мета діяльності; установка на довгострокове запам'ятовування; темп викладу нового матеріалу; організація активної діяльності; наочність з використанням різних аналізаторів (зорового, слухового, рухового); зв'язок з практикою; мнемотехнічні прийоми; повторення; узагальнення.</p>	1. Які види запам'ятовування використовує учень під час викладу домашнього завдання?	
	2. Як учитель сприяє полегшенню запам'ятовування матеріалу?	
	3. Які мнемотехнічні прийоми використовує вчитель під час викладу нового матеріалу?	
	4. Як учитель розвиває різні види пам'яті на уроці?	

План спостереження за особливостями процесів пам'яті учнів на уроці
Ім'я, прізвище учня _____ дата _____

Теоретичні аспекти пам'яті	Програма спостереження на уроці	Конкретні приклади
<p>Пам'ять — це запам'ятовування, збереження і відтворення (упізнавання) того, що було в минулому досвіді людини.</p> <p>Види пам'яті: образна, емоційна, словесно-логічна, рухова.</p> <p>Особливості: мимовільна, довільна, довгострокова, короткочасна, послідовна.</p> <p>Індивідуальні відмінності: швидкість, точність, організованість, обсяг.</p> <p>Умови продуктивності пам'яті: мета діяльності; установка на довгострокове запам'ятовування; темп викладу нового матеріалу; організація активної діяльності; наочність з використанням різних аналізаторів (зорового, слухового, рухового); зв'язок з практикою; мнемотехнічні прийоми; повторення; узагальнення.</p>	<p>1. Які види запам'ятовування використовує учень під час викладу домашнього завдання?</p>	
	<p>2. Як учитель сприяє полегшенню запам'ятовування матеріалу?</p>	
	<p>3. Які мнемотехнічні прийоми використовує вчитель під час викладу нового матеріалу?</p>	
	<p>4. Як учитель розвиває різні види пам'яті на уроці?</p>	

План спостереження за розумовою діяльністю учнів на уроці під час формування понять

Ім'я, прізвище учня _____ дата _____

Теоретичні аспекти мислення	Програма спостереження на уроці	Конкретні приклади
<p>Мислення — це процес пізнання, що полягає в абстрактному, узагальненому й опосередкованому відбитті фактів і явищ, у встановленні зв'язків і відносин між ними.</p> <p>Функції мислення: забезпечує розуміння проблеми, розв'язування задач.</p> <p>Види мислення: за формою — наочно-дієве, наочно-образне й абстрактно-логічне; за характером розв'язуваних задач — теоретичне і практичне; за ступенем розгорнення — дискурсивне та інтуїтивне; за ступенем новизни й оригінальності — творче й репродуктивне.</p> <p>Операції мислення: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, конкретизація, класифікація, абстрагування.</p> <p>Якості розуму: самостійність, гнучкість, широта, глибина, критичність, швидкість.</p>	1. Які поняття необхідно сформувати вчителю в учнів на конкретному уроці?	
	2. Як було поставлене перед учнями розумове завдання? Яке значення в розумовій діяльності має ясність завдання? Чи викликав учитель у дітей інтерес до цього завдання? Яке значення має емоційне ставлення школярів до розумової діяльності для його успішного виконання?	
	3. З чого почалася робота з оволодіння поняттям? Чи була використана наочність? Як учитель організував сприйняття школярів? Чи були під час сприйняття виокремлені істотні ознаки предметів? Як учитель працював над виокремленням істотних ознак? Які уявлення склалися в учнів після сприйняття наочного приладдя?	
	4. Як учитель використав наявні в дітей уявлення й раніше сформовані поняття з тієї сфери дійсності, до якої належать поняття, що формуються на цьому уроці? Яке значення мають уявлення в процесі формування понять?	
	5. Які розумові операції допомогли учням опанувати нові поняття? Яку роль відіграють аналіз, синтез, порівняння, абстракція, узагальнення в цьому процесі? Які властивості предметів виділяли учні в процесі аналізу? Як учитель спрямовував думку учнів на виокремлення істотного? Як учні користувалися порівняннями та яке завдання ставили перед собою в процесі порівняння? Чим були спричинені утруднення під час узагальнення? Як учитель допоміг школярам абстрагуватися, відволікатися від конкретних предметів та їхніх несуттєвих ознак для узагальнення істотних властивостей цих предметів?	
	6. Яку роль у розумовій діяльності школярів відіграли питання вчителя (ставили перед дітьми завдання, спонукали до виконання потрібної розумової операції)?	
	7. Як учитель перевіряв засвоєння учнями поняття? У чому виявилася розумова операція конкретизації?	
	8. Яке значення в процесі розумової діяльності учнів мало мовлення вчителя й самих учнів? Чи чітко було сформульоване вчителем завдання? Чи зрозуміли його учні? Як формулювання	

	вчителем питання позначалося на відповідях учнів?	
--	---	--

План спостереження за розумовою діяльністю учнів на уроці під час формування понять

Ім'я, прізвище учня _____ дата _____

Теоретичні аспекти мислення	Програма спостереження на уроці	Конкретні приклади
<p>Мислення — це процес пізнання, що полягає в абстрактному, узагальненому й опосередкованому відбитті фактів і явищ, у встановленні зв'язків і відносин між ними.</p> <p>Функції мислення: забезпечує розуміння проблеми, розв'язування задач.</p> <p>Види мислення: за формою — наочно-дієве, наочно-образне й абстрактно-логічне; за характером розв'язуваних задач — теоретичне і практичне; за ступенем розгорнення — дискурсивне та інтуїтивне; за ступенем новизни й оригінальності — творче й репродуктивне.</p> <p>Операції мислення: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, конкретизація, класифікація, абстрагування.</p> <p>Якості розуму: самостійність, гнучкість, широта,</p>	1. Які поняття необхідно сформулювати вчителю в учнів на конкретному уроці?	
	2. Як було поставлене перед учнями розумове завдання? Яке значення в розумовій діяльності має ясність завдання? Чи викликав учитель у дітей інтерес до цього завдання? Яке значення має емоційне ставлення школярів до розумової діяльності для його успішного виконання?	
	3. З чого почалася робота з оволодіння поняттям? Чи була використана наочність? Як учитель організував сприйняття школярів? Чи були під час сприйняття виокремлені істотні ознаки предметів? Як учитель працював над виокремленням істотних ознак? Які уявлення склалися в учнів після сприйняття наочного приладдя?	
	4. Як учитель використав наявні в дітей уявлення й раніше сформовані поняття з тієї сфери дійсності, до якої належать поняття, що формуються на цьому уроці? Яке значення мають уявлення в процесі формування понять?	
	5. Які розумові операції допомогли учням опанувати нові поняття? Яку роль відіграють аналіз, синтез, порівняння, абстракція, узагальнення в цьому процесі? Які властивості предметів виділяли учні в процесі аналізу? Як учитель спрямовував думку учнів на виокремлення істотного? Як учні користувалися порівняннями та яке завдання ставили перед собою в процесі порівняння? Чим були спричинені утруднення під час узагальнення? Як учитель допоміг школярам абстрагуватися, відволікатися від конкретних предметів та їхніх несуттєвих ознак для узагальнення істотних властивостей цих предметів?	
	6. Яку роль у розумовій діяльності школярів відіграли питання вчителя (ставили перед дітьми завдання, спонукали до виконання потрібної розумової операції)?	
	7. Як учитель перевіряв засвоєння учнями поняття? У чому виявилася розумова операція конкретизації?	
	8. Яке значення в процесі розумової діяльності учнів мало мовлення вчителя й самих учнів?	

ЩОДЕННИК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ СПОСТЕРЕЖЕНЬ: труднощі в навчальній діяльності

Труднощі	Причини	Рекомендації
Неуважність	<ol style="list-style-type: none"> 1. Низький рівень розвитку довільності. 2. Переважає ігрова мотивація навчання. 3. Низький рівень концентрації та стійкості уваги. 4. Інші психологічні причини. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Формуванню довільної уваги сприяє участь дитини в сюжетно-рольових іграх, образотворчій діяльності тощо. 2. Навчання має відбуватися через гру. 3. Утримати увагу учня може емоційне, виразне мовлення педагога. 4. Допомога психолога (діагностика, коригувально-розвивальна програма, вправи на розвиток уваги на уроці).
Непосидючість	<ol style="list-style-type: none"> 1. Низький рівень розвитку довільності. 2. Індивідуально-психологічні особливості особистості. 3. Інші психологічні причини. 	<p>Формуванню довільності сприяє участь дитини в сюжетно-рольових іграх, образотворчій діяльності тощо.</p>
Неможливість відразу зрозуміти пояснення	<ol style="list-style-type: none"> 1. Несформованість прийомів навчальної діяльності. 2. Слабка концентрація уваги. 3. Низький рівень розвитку сприйняття. 4. Низький рівень розвитку загального інтелекту. 5. Інші психологічні причини. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Для сприйняття навчального завдання потрібна система занять – сюжетно-рольових ігор. 2. Уміння розв'язувати задачі залежить від здатності стати на позицію іншого, яка формується в спілкуванні з іншими дітьми через систему занять — ігор за правилами. 3. Потрібно вчити «бачити» інших, показувати можливість переходу з однієї позиції на іншу в певній ситуації.
Неохайне ведення зошита	<ol style="list-style-type: none"> 1. Слабкий розвиток тонкої моторики пальців рук. 2. Несформованість прийомів навчальної діяльності. 3. Недостатній обсяг уваги. 4. Низький рівень розвитку пам'яті. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Розвиток моторики пальців рук за допомогою спеціальних вправ. 2. Допомога психолога (діагностика, коригувально-розвивальна програма, вправи на розвиток уваги на уроці).
Будь-яке завдання необхідно повторити кілька разів, перш ніж учень почне його виконувати	<ol style="list-style-type: none"> 1. Низький рівень концентрації та стійкості уваги. 2. Низький рівень довільності. 3. Несформованість уміння виконувати завдання за усною інструкцією дорослого. 4. Несформованість передумов навчальної діяльності. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Формуванню довільності сприяє участь дитини в сюжетно-рольових іграх, образотворчій діяльності тощо. 2. Для прийняття навчального завдання потрібна система занять — сюжетно-рольових ігор. 3. Уміння розв'язувати задачі залежить від здатності стати на позицію іншого, яка формується в спілкуванні з іншими дітьми, дорослими.
Труднощі орієнтування в зошиті	<ol style="list-style-type: none"> 1. Низький рівень розвитку сприйняття й орієнтування в просторі. 2. Низький рівень розвитку довільності. 3. Слабкий розвиток дрібної мускулатури п'ястей рук 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Розвиток моторики пальців рук за допомогою спеціальних вправ. 2. Допомога психолога (діагностика, коригувально-розвивальна програма, вправи на розвиток уваги на уроці). 3. Формуванню довільної уваги сприяє участь дитини в сюжетно-рольових іграх, образотворчій діяльності тощо.
Постійне відволікання на уроках, залазить під парту,	<ol style="list-style-type: none"> 1. Несформованість ставлення до себе як школяра. 2. Переважання ігрової мотивації навчання. 3. Індивідуально-психологічні 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Урахування індивідуальних особливостей учня. 2. Допомога психолога (діагностика, коригувально-розвивальна програма, вправи на розвиток формування ставлення до себе

**ЩОДЕННИК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ СПОСТЕРЕЖЕНЬ:
мотивація навчальної діяльності
Види мотивів навчання учнів**

Види мотивів	Основні особливості	
Пізнавальні мотиви, пов'язані зі змістом навчальної діяльності та процесом її виконання.	Включають підгрупи: 1) широкі пізнавальні мотиви, що полягають в орієнтуванні школярів на оволодіння новими знаннями; 2) навчально-пізнавальні мотиви, що полягають в орієнтуванні школярів на засвоєння способів одержання знань; 3) мотиви самоосвіти, що полягають у спрямованості школярів на самостійне вдосконалювання способів одержання знань.	
Соціальні мотиви, пов'язані з різними соціальними взаємодіями школяра з іншими людьми.	Поділяються на підгрупи: 1) широкі соціальні мотиви, що полягають у прагненні одержувати знання, у розумінні необхідності навчатися; 2) вузькі соціальні мотиви, що полягають у прагненні зайняти певну позицію, місце у взаєминах з оточенням, одержати його схвалення, заслужити авторитет.	
Внутрішні мотиви		Зовнішні мотиви
<i>Специфіка:</i> мотиви, пов'язані з власне процесом навчальної діяльності.		Мотиви, пов'язані з результатом навчальної діяльності.
<i>Види:</i> бажання дізнаватися нове (пізнавальний інтерес). Радість від подолання труднощів.		Мотиви самоосвіти. Мотиви престижу та інші соціальні мотиви. Мотиви уникання неприємностей. Ігровий мотив.
Безпосередньо-спонукальні мотиви навчальної діяльності	Перспективно-спонукальні мотиви навчальної діяльності	Інтелектуально-спонукальні мотиви
Ґрунтуються на емоційних виявах особистості (яскравість, новизна, цікавість, привабливість, особистість педагога, бажання одержати нагороду, похвалу, страх одержати негативну оцінку, небажання бути об'єктом обговорення в класі).	Ґрунтуються на розумінні значущості знання взагалі й навчального предмета зокрема (прикладний характер знань, пов'язування навчального предмета з майбутнім самостійним життям, розвинене почуття обов'язку, відповідальності, очікування одержання нагороди в перспективі).	Ґрунтуються на одержанні задоволення від процесу пізнання (інтерес до знань, допитливість, прагнення підвищити свій культурний рівень, захопленість процесом розв'язання навчально-пізнавальних задач).
Мотивація негативного характеру, пов'язана з мотивами, закладеними поза навчальною діяльністю	Мотивація позитивного характеру, пов'язана з мотивами, закладеними поза навчальною діяльністю	Мотивація, що закладена в навчальній діяльності й безпосередньо пов'язана з метою навчання
Усвідомлення певних незручностей і неприємностей, якщо не вчитися (докори батьків і вчителів, страх покарання).	Схвалення оточенням, почуття обов'язку, шлях до особистого благополуччя, кар'єри, бажання зайняти лідерську позицію в класі	Розширення кругозору, набуття знань, задоволення допитливості, реалізація своїх здібностей, вияв інтелектуальної активності.

Класифікація психологічних причин низької мотивації навчання

Причина	Ознаки	Способи подолання
Слабке здоров'я	Швидко стомлюється до кінця уроку або після перших уроків. Часто пропускає заняття.	Спостереження в лікарів, сприятливий режим дня.
Не враховуються індивідуальні особливості нервової системи учня	Учень не встигає виконувати завдання за запропонований час, болісно реагує на невдачі тощо.	Допомога дитині у вивченні своїх особливостей і навчання, урахування їх у процесі діяльності. Учителю слід дотримуватися певних правил роботи з такими дітьми (наприклад, не ставити їх у ситуацію миттєвої відповіді).
Відсутність мотивації досягнення успіху	Низька самооцінка, нерішучість, відсутність ініціативи, вияв учнем невпевненості у своїх силах.	Підвищення самооцінки дитини, сприяння формуванню мотивації.
Несформованість прийомів навчальної діяльності	Неволодіння способами навчальної роботи (наприклад, невміння працювати з підручником, неконтрольованість своєї роботи тощо).	Навчання основних прийомів навчальної діяльності.
Недоліки в розвитку пізнавальних процесів	Неможливість зосередитися, погана пам'ять, труднощі під час розв'язання задач тощо.	Використання коригувальних вправ на розвиток пізнавальних процесів.

Ефективне і неефективне заохочення (за П.Масеном)

Ефективне заохочення	Ееефективне заохочення
Здійснюється постійно	Здійснюється подеколи
Супроводжується поясненням, що саме гідне заохочення	Робиться загалом
Учитель виявляє зацікавленість в успіхах учнів	Учитель виявляє мінімальну формальну увагу до успіхів учнів
Учитель заохочує досягнення певних результатів	Учитель відзначає участь у роботі взагалі
Учитель повідомляє учневі про значущість досягнутих результатів	Надає учневі відомості про його досягнення, не підкреслюючи їхньої значущості
Учитель орієнтує учня на вміння організувати роботу з метою досягнення гарних результатів	Учитель орієнтує учня на порівняння своїх результатів з результатами інших, на змагання
Учитель дає порівняння колишніх і теперішніх досягнень	Досягнення учня оцінюються в порівнянні з успіхами інших
Заохочення окремого учня відповідно до затрачених ним зусиль	Заохочення не залежить від зусиль, витрачених учнем
Учитель пов'язує досягнуте з витраченими зусиллями, вважаючи, що такий успіх може бути досягнутий і надалі	Учитель пов'язує досягнутий результат лише з наявністю здібностей або сприятливих обставин
Учитель впливає на мотиваційну сферу особистості учня, спираючись на внутрішні стимули: учень із задоволенням виконує завдання, тому що хоче розвинути відповідне вміння й одержати задоволення від самого процесу навчання	Учитель спирається на зовнішні стимули: учень намагається краще виконати завдання, щоб одержати похвалу вчителя або перемогти в змаганні, одержати нагороду

ЩОДЕННИК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ СПОСТЕРЕЖЕНЬ: особистісні вияви

План спостереження тривожності учнів на уроці та в позаурочний час
Ім'я, прізвище учня _____ дата _____

Теоретичні аспекти тривожності	Програма спостереження тривожності на уроці та в позаурочний час	Конкретні приклади
<p>Тривога – емоційний стан, який виникає в ситуаціях невизначеності й небезпеки й виявляється в очікуванні несприятливого розвитку подій.</p> <p>Тривожність як риса характеру – це вроджена або сформована схильність дитини легко впадати в стан тривоги.</p> <p>Тривожність у дітей виявляється в емоційній вразливості, легкій спалахуваності емоцій, боязні спілкуватися з незнайомими людьми, плаксивості, нитті.</p> <p>Ознаки тривожності:</p> <ul style="list-style-type: none"> – підвищення збудливості, напруженість, скутість; – страх перед усім новим, незнайомим, незвичайним; – невпевненість у собі, занижена самооцінка; – очікування неприємностей, невдач, осуду старших; – старанність, розвинуте почуття відповідальності; – безініціативність, пасивність, боязкість; – схильність пам'ятати більше погане, ніж хороше. 	1. Важко зосередитися на чомусь одному.	
	2. Не може довго працювати, не втомлюючись.	
	3. Будь-яке завдання викликає надмірну тривогу.	
	4. Переживає з будь-якого приводу.	
	5. Під час виконання завдання дуже напружений(а), скутий(а).	
	6. Часто думає про можливі неприємності.	
	7. Лякливий, багато що викликає в нього (неї) страх.	
	8. Погано переносить чекання.	
	9. Не любить починати нову справу.	
	10. Не впевнений(а) у своїх силах, боїться труднощів.	

План спостереження тривожності учнів на уроці та у позаурочний час
Ім'я, прізвище учня _____ дата _____

Теоретичні аспекти тривожності	Програма спостереження тривожності на уроці та у позаурочний час	Конкретні приклади
<p>Тривога – емоційний стан, який виникає в ситуаціях невизначеності і небезпеки і проявляється в очікуванні несприятливого розвитку подій.</p> <p>Тривожність як риса характеру – це вроджена або сформована схильність дитини легко впадати в стан тривоги.</p> <p>Тривожність у дітей проявляється в емоційній вразливості, легкій спалахуваності емоцій, боязні спілкуватися з незнайомими людьми, плаксивості, нитті.</p> <p>Ознаки тривожності:</p> <ul style="list-style-type: none"> – підвищення збудливості, напруженість, скутість; – страх перед усім новим, незнайомим, незвичайним; – невпевненість у собі, занижена самооцінка; – очікування неприємностей, невдач, осуду старших; – старанність, розвинуте почуття відповідальності; – безініціативність, пасивність, боязкість; – схильність пам'ятати більше погане, ніж хороше. 	1. Важко зосередитися на чомусь одному.	
	2. Не може довго працювати, не втомлюючись.	
	3. Будь-яке завдання викликає надмірну тривогу.	
	4. Переживає з будь-якого приводу.	
	5. Під час виконання завдання дуже напружений(а), скутий(а).	
	6. Часто думає про можливі неприємності.	
	7. Лякливий, багато що викликає в нього (неї) страх.	
	8. Погано переносить чекання.	
	9. Не любить починати нову справу.	
	10. Не впевнений(а) у своїх силах, боїться труднощів.	

План спостереження імпульсивності учнів на уроці та в позаурочний час
Ім'я, прізвище учня _____ дата _____

Теоретичні аспекти імпульсивності	Програма спостереження імпульсивності на уроці та у позаурочний час	Конкретні приклади
<p>Імпульсивність – це особливість поведінки людини, яка полягає у схильності діяти за першим спонуканням. Імпульсивна людина поводиться нестримано, піддається ситуативним емоційним пориванням, не враховує інтереси інших людей.</p> <p>Ознаки імпульсивності:</p> <ul style="list-style-type: none"> – невміння чекати, нетерплячість; – здатність легко ображатися; – дратівливість, емоційна нестриманість; – легке відволікання уваги; – безтурботність, легковажність, безвідповідальність; – нелюбов до тривалої монотонної роботи; – жадова нових вражень, змін. <p>Причини імпульсивності:</p> <ul style="list-style-type: none"> – вікові особливості психіки дитини, пов'язані із слабкістю емоційно-вольової саморегуляції поведінки, несформованість підпорядкування мотивів; – потурання дорослими емоційній нестриманості дитини, намагання задовольнити її найменші забаганки; – слабка емоційно-образна пам'ять, нездатність затримати спонукання, утримати мету діяльності; – гіперактивність унаслідок переважання збудження над гальмуванням; – надмірно багате різноманітними подразниками середовище; – фізичне занедужання дитини. 	1. Завжди знаходить швидку відповідь, коли про щось запитує (можливо, і неправильну, але дуже швидко).	
	2. Часто змінюється настрій.	
	3. Часто все набридає.	
	4. Швидко, не вагаючись, приймає рішення.	
	5. Часто відволікається на уроках.	
	6. Коли хтось з дітей на нього (неї) кричить, він (вона) також кричить у відповідь.	
	7. Звичайно впевнений, що впорається з будь-яким завданням.	
	8. Любить діяти, не любить розмірковувати.	
	9. В іграх не підкорюється загальним правилам.	
	10. Гарячкує під час розмови, часто підвищує голос.	

План спостереження імпульсивності учнів на уроці та у позаурочний час
Ім'я, прізвище учня _____ дата _____

Теоретичні аспекти імпульсивності	Програма спостереження імпульсивності на уроці та у позаурочний час	Конкретні приклади
<p>Імпульсивність – це особливість поведінки людини, яка полягає у схильності діяти за першим спонуканням. Імпульсивна людина поводиться нестримано, піддається ситуативним емоційним пориванням, не враховує інтереси інших людей.</p> <p>Ознаки імпульсивності:</p> <ul style="list-style-type: none"> – невміння чекати, нетерплячість; – здатність легко ображатися; – дратівливість, емоційна нестриманість; – легке відволікання уваги; – безтурботність, легковажність, безвідповідальність; – нелюбов до тривалої монотонної роботи; – жадоба нових вражень, змін. <p>Причини імпульсивності:</p> <ul style="list-style-type: none"> – вікові особливості психіки дитини, пов'язані із слабкістю емоційно-вольової саморегуляції поведінки, несформованість підпорядкування мотивів; – потурання дорослими емоційній нестриманості дитини, намагання задовольнити її найменші забаганки; – слабка емоційно-образна пам'ять, нездатність затримати спонукання, утримати мету діяльності; – гіперактивність унаслідок переважаючого збудження над гальмуванням; – надмірно багате різноманітними подразниками середовище; – фізичне занедужання дитини. 	1. Завжди знаходить швидку відповідь, коли про щось запитує (можливо, і неправильну, але дуже швидко).	
	2. Часто змінюється настрій.	
	3. Часто все набридає.	
	4. Швидко, не вагаючись, приймає рішення.	
	5. Часто відволікається на уроках.	
	6. Коли хтось з дітей на нього (неї) кричить, він (вона) також кричить у відповідь.	
	7. Звичайно впевнений, що впорається з будь-яким завданням.	
	8. Любить діяти, не любить розмірковувати.	
	9. В іграх не підкорюється загальним правилам.	
	10. Гарячкує під час розмови, часто підвищує голос.	

План спостереження за агресивністю учнів на уроці та в позаурочний час
Ім'я, прізвище учня _____ дата _____

Теоретичні аспекти агресивності	Програма спостереження за агресивністю на уроці та в позаурочний час	Конкретні приклади
<p>Агресія – окремі дії, почуття ворожості чи злості, думки чи дії стосовно якогось об'єкта або людини.</p> <p>Агресивність – відносно стійка властивість особистості, яка характеризується поведінкою, спрямованою на заподіяння фізичної та психологічної шкоди іншій людині й супроводжується емоційними станами гніву, ворожості, ненависті та ін.</p> <p>Класифікація агресії за спрямованістю на об'єкт:</p> <ul style="list-style-type: none"> – гетероагресія – спрямованість на оточення; – аутоагресія – спрямованість на себе, саморуйнівна поведінка. <p>За причиною появи:</p> <ul style="list-style-type: none"> – реактивна агресія – реакція у відповідь на зовнішній подразник (сварка, конфлікт); – спонтанна агресія – виникає без очевидної причини, зазвичай під впливом якихось внутрішніх імпульсів (накопичення негативних емоцій тощо). <p>За цілеспрямованістю:</p> <ul style="list-style-type: none"> – інструментальна агресія – здійснюється як засіб досягнення результату; – цільова (мотиваційна) агресія – виступає як заздалегідь спланована дія, мета якої – заподіяння шкоди чи збитків об'єкту; <p>За формою вияву:</p> <ul style="list-style-type: none"> – вербальна – виражена словесно (погрози, образи); – експресивна – виявляється невербальними засобами (жестами, мімікою, інтонаціями голосу); – фізична – пряме застосування сили з метою заподіяння моральної та фізичної шкоди супротивнику. <p>Ознаки агресивності: упертість, прагнення заперечувати, відмовлятися; забіякуватість, дратівливість; напади гніву, вибухи злості, обурення; намагання образити, принизити; владність, наполягання на своєму; егоцентризм, невміння зрозуміти інтереси іншого; самовпевненість, завищена самооцінка.</p>	1. Коли хтось його (її) образить, прагне поквитатися з ним.	
	2. Іноді йому (їй) приносить задоволення, коли він (вона) щось зламає, розіб'є, розірве.	
	3. Дуже сердиться, коли хтось сміється з неї.	
	4. Здається, що інколи він (вона) хоче зробити якусь шкоду.	
	5. У відповідь на розпорядження йому (їй) хочеться зробити все навпаки.	
	6. Любить бути першим, верховодити, підкоряти собі інших.	
	7. Легко може посваритися чи побитися.	
	8. Не поступатися іншим, не ділиться з ними нічим.	
	9. Не може змовчати, коли чимось незадоволений.	
	10. Часом так наполягає на своєму, що людям навколо уривається терпець.	

План спостереження за агресивністю учнів на уроці та в позаурочний час
Ім'я, прізвище учня _____ дата _____

Теоретичні аспекти агресивності	Програма спостереження за агресивністю на уроці та в позаурочний час	Конкретні приклади
<p>Агресія – окремі дії, почуття ворожості чи злості, думки чи дії стосовно якогось об'єкта або людини.</p> <p>Агресивність – відносно стійка властивість особистості, яка характеризується поведінкою, спрямованою на заподіяння фізичної та психологічної шкоди іншій людині й супроводжується емоційними станами гніву, ворожості, ненависті та ін.</p> <p>Класифікація агресії за спрямованістю на об'єкт:</p> <ul style="list-style-type: none"> – гетероагресія – спрямованість на оточення; – аутоагресія – спрямованість на себе, саморуйнівна поведінка. <p>За причиною появи:</p> <ul style="list-style-type: none"> – реактивна агресія – реакція у відповідь на зовнішній подразник (сварка, конфлікт); – спонтанна агресія – виникає без очевидної причини, зазвичай під впливом якихось внутрішніх імпульсів (накопичення негативних емоцій тощо). <p>За цілеспрямованістю:</p> <ul style="list-style-type: none"> – інструментальна агресія – здійснюється як засіб досягнення результату; – цільова (мотиваційна) агресія – виступає як заздалегідь спланована дія, мета якої – заподіяння шкоди чи збитків об'єкту; <p>За формою вияву:</p> <ul style="list-style-type: none"> – вербальна – виражена словесно (погрози, образи); – експресивна – виявляється невербальними засобами (жестами, мімікою, інтонаціями голосу); – фізична – пряме застосування сили з метою заподіяння моральної та фізичної шкоди супротивнику. <p>Ознаки агресивності: упертість, прагнення заперечувати, відмовлятися; забіякуватість, дратівливість; напади гніву, вибухи злості, обурення; намагання образити, принизити; владність, наполягання на своєму; егоцентризм, невміння зрозуміти інтереси іншого; самовпевненість, завищена самооцінка.</p>	1. Коли хтось його (її) образить, прагне поквитатися з ним.	
	2. Іноді йому (їй) приносить задоволення, коли він (вона) щось зламає, розіб'є, розірве.	
	3. Дуже сердиться, коли хтось сміється з неї.	
	4. Здається, що інколи він (вона) хоче зробити якусь шкоду.	
	5. У відповідь на розпорядження йому (їй) хочеться зробити все навпаки.	
	6. Любить бути першим, верховодити, підкоряти собі інших.	
	7. Легко може посваритися чи побитися.	
	8. Не поступатися іншим, не ділиться з ними нічим.	
	9. Не може змовчати, коли чимось незадоволений.	
	10. Часом так наполягає на своєму, що людям навколо уривається терпець.	

План спостереження за асоціальною поведінкою учнів

Ім'я, прізвище учня _____ дата _____

Теоретичні аспекти асоціальної поведінки	Програма спостереження за асоціальною поведінкою	Конкретні приклади
<p>Асоціальність – свідчення моральної неповноцінності, відсутності вищих соціальних почуттів. Виявляється в ігноруванні етичних норм.</p> <p>Ознаки асоціальності:</p> <ul style="list-style-type: none"> – нехтування своїми обов'язками, невиконання обіцянок; – потяг до насолод і гострих відчуттів без обмежень і затримок; – несприйняття критики, ворожість до людей, які прагнуть тримати дитину в соціально допустимих рамках; – нестійкість бажань – від бурхливих афектів до нудьги, роздратування, злість; – крайній егоїзм, себелюбство, нескромність; – застосування силових методів розв'язання конфліктів. <p>Причини появи асоціальних нахилів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – широкий спектр недоліків виховання, що виявляється в несформованості нормовідповідної поведінки через незнання чи нерозуміння етичних норм, дефектів самооцінки (завищена); – відсутність вольової регуляції емоційної сфери (імпульсивність, розгальмованість), що призводить до асоціальних спонукань; – асоціальна поведінка батьків (пияцтво, бійки, шахрайство та ін.); – повна байдужість до дитини чи надмірний контроль за нею з боку дорослих; – крайня нестійкість нервових процесів при наявності додаткових умов, які сприяють появі асоціальності; – вияв кризових явищ у розвитку дитини, «бунт» проти обмеження самостійності. 	1. Часто порушує правила поведінки, установлені вчителем.	
	2. Любить сміятися з інших.	
	3. Кривдить своїх товаришів: б'є їх, штовхає, дражнить.	
	4. Часто говорить одне, а робить протилежне.	
	5. Розповідає непристойні історії, вживає «некрасиві» слова.	
	6. Перекоаний, що його (її) пустоці нікому не шкодять.	
	7. Для своєї користі часто обдурює інших.	
	8. Діти скаржаться на нього (неї), не хочуть гратися з ним (нею).	
	9. Любить розповідати жахливі історії, про які дізнався з кінофільмів і розмов між дорослими.	
	10. Знущається з тварин, нищить без потреби рослини.	

План спостереження за асоціальною поведінкою учнів

Ім'я, прізвище учня _____ дата _____

Теоретичні аспекти асоціальної поведінки	Програма спостереження за асоціальною поведінкою	Конкретні приклади
<p>Асоціальність – свідчення моральної неповноцінності, відсутності вищих соціальних почуттів. Виявляється в ігноруванні етичних норм.</p> <p>Ознаки асоціальності:</p> <ul style="list-style-type: none"> – нехтування своїми обов'язками, невиконання обіцянок; – потяг до насолоди і гострих відчуттів без обмежень і затримок; – несприйняття критики, ворожість до людей, які прагнуть тримати дитину в соціально допустимих рамках; – нестійкість бажань – від бурхливих афектів до нудьги, роздратування, злість; – крайній егоїзм, себелюбство, нескромність; – застосування силових методів розв'язання конфліктів. <p>Причини появи асоціальних нахилів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – широкий спектр недоліків виховання, що виявляється в несформованості нормовідповідної поведінки через незнання чи нерозуміння етичних норм, дефектів самооцінки (завищена); – відсутність вольової регуляції емоційної сфери (імпульсивність, розгальмованість), що призводить до асоціальних спонукань; – асоціальна поведінка батьків (пияцтво, бійки, шахрайство та ін.); – повна байдужість до дитини чи надмірний контроль за нею з боку дорослих; – крайня нестійкість нервових процесів при наявності додаткових умов, які сприяють появі асоціальності; – вияв кризових явищ у розвитку дитини, «бунт» проти обмеження самостійності. 	1. Часто порушує правила поведінки, установлені вчителем.	
	2. Любить сміятися з інших.	
	3. Кривдить своїх товаришів: б'є їх, штовхає, дражнить.	
	4. Часто говорить одне, а робить протилежне.	
	5. Розповідає непристойні історії, вживає «некрасиві» слова.	
	6. Переконаний, що його (її) пустощі нікому не шкодять.	
	7. Для своєї користі часто обдурює інших.	
	8. Діти скаржаться на нього (неї), не хочуть гратися з ним (нею).	
	9. Любить розповідати жахливі історії, про які дізнався з кінофільмів і розмов між дорослими.	
	10. Знущається з тварин, нищить без потреби рослини.	

План спостереження за замкненістю учнів

Ім'я, прізвище учня _____ дата _____

Теоретичні аспекти замкнутості	Програма спостереження за замкненістю	Конкретні приклади
<p>Замкненість – порушення особистісного розвитку, яке проявляється у відстороненні від товариства інших людей внаслідок ослаблення емоційного зв'язку з ними.</p> <p>Ознаки замкненості:</p> <ul style="list-style-type: none"> – уникання товариства інших людей; – сором'язливість; – емоційна холодність; – переважання пригніченого настрою; – підозрлість; – незадоволений вигляд; – недовіра до людей. <p>Причини замкнутості:</p> <ul style="list-style-type: none"> – тривалий стрес (наприклад, розлучення з батьками); – емоційна депривація в результаті тривалого перебування в лікарні без батьків чи інших близьких людей, небажаності дитини, холодного чи байдужого ставлення до неї тощо; – індивідуальні патологічні особливості емоційної сфери (надмірна збудливість, інертність психічних процесів тощо); – несформованість психологічних механізмів соціальної перцепції – ідентифікації, емпатії, рефлексії; – невдачі у значущій діяльності протягом тривалого часу; – несформованість комунікативних умінь, соціальна некомпетентність – невміння поводитися в колективі. 	1. Цурається своїх ровесників, тримається з ними на відстані.	
	2. Не довіряє людям, побоюється їх.	
	3. Не любить дивитися в очі людині, з якою розмовляє.	
	4. Мовчазний, не підтримує розмову з чужими людьми.	
	5. Його (її) часто запитують, чим він (вона) незадоволений.	
	6. Його (її) часто підозрюють у здійсненні негарних вчинків.	
	7. Люди часто навмисне ображають його (її).	
	8. Часто буває засмученим.	
	9. Любить гратися сам.	
	10. Дитяча компанія швидко йому (їй) набридає.	

План спостереження за замкненістю учнів

Ім'я, прізвище учня _____ дата _____

Теоретичні аспекти замкнутості	Програма спостереження за замкненістю	Конкретні приклади
<p>Замкненість – порушення особистісного розвитку, яке проявляється у відстороненні від товариства інших людей внаслідок ослаблення емоційного зв'язку з ними.</p> <p>Ознаки замкненості:</p> <ul style="list-style-type: none"> – уникання товариства інших людей; – сором'язливість; – емоційна холодність; – переважання пригніченого настрою; – підозрлість; – незадоволений вигляд; – недовіра до людей. <p>Причини замкнутості:</p> <ul style="list-style-type: none"> – тривалий стрес (наприклад, розлучення з батьками); – емоційна депривація в результаті тривалого перебування в лікарні без батьків чи інших близьких людей, небажаності дитини, холодного чи байдужого ставлення до неї тощо; – індивідуальні патологічні особливості емоційної сфери (надмірна збудливість, інертність психічних процесів тощо); – несформованість психологічних механізмів соціальної перцепції – ідентифікації, емпатії, рефлексії; – невдачі у значущій діяльності протягом тривалого часу; – несформованість комунікативних умінь, соціальна некомпетентність – невміння поводитися в колективі. 	1. Цурається своїх ровесників, тримається з ними на відстані.	
	2. Не довіряє людям, побоюється їх.	
	3. Не любить дивитися в очі людині, з якою розмовляє.	
	4. Мовчазний, не підтримує розмову з чужими людьми.	
	5. Його (її) часто запитують, чим він (вона) незадоволений.	
	6. Його (її) часто підозрюють у здійсненні негарних вчинків.	
	7. Люди часто навмисне ображають його (її).	
	8. Часто буває засмученим.	
	9. Любить гратися сам.	
	10. Дитяча компанія швидко йому (їй) набридає.	

**ЩОДЕННИК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ СПОСТЕРЕЖЕНЬ:
психологічні ситуаційно-особистісні реакції учнів
План спостереження психологічних (характерологічних) ситуаційно-особистісних реакцій учнів**

Ім'я, прізвище учня _____ дата _____

Теоретичні аспекти психологічних (характерологічних) ситуаційно-особистісних реакцій	Програма спостереження асоціальної поведінки	Конкретні приклади
<p>Психологічні (характерологічні) ситуаційно-особистісні реакції – ситуаційно зумовлені відхилення в поведінці дитини або підлітка, які виявляються переважно в певному мікросередовищі (сім'я, школа та ін.), мають чітку психологічну спрямованість на адресу певних осіб, не призводять до тимчасового порушення соціальної адаптації і не супроводжуються соматовегетативними розладами.</p> <p>Реакції, властиві переважно дітям:</p> <ul style="list-style-type: none"> – реакція відмови – відсутність або зниження прагнення до контактів з оточуючими; – реакція опозиції: активна опозиція – грубість, неслухняність, демонстративна поведінка, категорична відмова виконувати будь-які доручення; пасивна опозиція – відмови від їжі й виконання тих чи інших вимог, відмова розмовляти, прояви невдоволення, образи, вередливість, замаскована ворожість до «кривдника»; – реакція імітації – намагання в усьому наслідувати певну особу або образ (реальна особа або герой книги, кінофільму, комп'ютерної гри тощо); – реакція компенсації – намагання приховати або скомпенсувати свою слабкість в одній діяльності успіхами в іншій; – реакція гіперкомпенсації – намагання дитини досягти вищих результатів саме в тій галузі, де вона виявилася нездатною. 	<p>1. Реакція відмови: небажання спілкуватися, намагання усамітнитися, загальна загальмованість; відчуття страху перед усім новим; відмова від їжі, звичних ігор; відмова відповідати на питання.</p>	
	<p>2. Активна опозиція: неслухняність, демонстративність поведінки, грубість, категорична відмова виконувати будь-які доручення; руйнівні і/або агресивні дії. Короткочасність реакції опозиції, відносно швидка нормалізація поведінки при сприятливій для дитини зміні ситуації.</p>	
	<p>3. Пасивна опозиція: відмова від їжі й виконання тих чи інших вимог, відмова розмовляти, вияви невдоволення, образи, вередливість, замаскована ворожість до «кривдника».</p>	
	<p>4. Реакція імітації: намагання в усьому наслідувати певну особу або образ (реальна особа або герой книги, кінофільму, комп'ютерної гри тощо; формування стереотипів поведінки, які некритично наслідуються; наслідування як позитивних рис і вчинків, так і асоціальних форм поведінки.</p>	
	<p>5. Реакція компенсації – намагання приховати або скомпенсувати свою слабкість в одній діяльності успіхами в іншій. Псевдокомпенсація – фантазії заступаючого характеру (уявне геройство, вихваляння уявними вчинками тощо).</p>	
	<p>6. Реакція гіперкомпенсації – намагання дитини досягти вищих результатів саме в тій галузі, де вона виявилася нездатною; намагання випробувати себе «на міцність» тощо.</p>	

План спостереження психологічних (характерологічних) ситуаційно-особистісних реакцій учнів

Ім'я, прізвище учня _____ дата _____

Теоретичні аспекти психологічних (характерологічних) ситуаційно-особистісних реакцій	Програма спостереження асоціальної поведінки	Конкретні приклади
<p>Психологічні (характерологічні) ситуаційно-особистісні реакції – ситуаційно зумовлені відхилення в поведінці дитини або підлітка, які виявляються переважно в певному мікросередовищі (сім'я, школа та ін.), мають чітку психологічну спрямованість на адресу певних осіб, не призводять до тимчасового порушення соціальної адаптації і не супроводжуються соматовегетативними розладами.</p> <p>Реакції, властиві переважно дітям:</p> <ul style="list-style-type: none"> – реакція відмови – відсутність або зниження прагнення до контактів з оточуючими; – реакція опозиції: активна опозиція – грубість, неслухняність, демонстративна поведінка, категорична відмова виконувати будь-які доручення; руйнівні і/або агресивні дії; – пасивна опозиція – відмови від їжі й виконання тих чи інших вимог, відмова розмовляти, прояви невдоволення, образи, вередливість, замаскована ворожість до «кривдника»; – реакція імітації – намагання в усьому наслідувати певну особу або образ (реальна особа або герой книги, кінофільму, комп'ютерної гри тощо); – реакція компенсації – намагання приховати або скомпенсувати свою слабкість в одній діяльності успіхами в іншій; – реакція гіперкомпенсації – намагання дитини досягти вищих результатів саме в тій галузі, де вона виявилася нездатною. 	<p>1. Реакція відмови: небажання спілкуватися, намагання усамітнитися, загальна загальмованість; відчуття страху перед усім новим; відмова від їжі, звичних ігор; відмова відповідати на питання.</p>	
	<p>2. Активна опозиція: неслухняність, демонстративність поведінки, грубість, категорична відмова виконувати будь-які доручення; руйнівні і/або агресивні дії. Короткочасність реакції опозиції, відносно швидка нормалізація поведінки при сприятливій для дитини зміні ситуації.</p>	
	<p>3. Пасивна опозиція: відмова від їжі й виконання тих чи інших вимог, відмова розмовляти, вияви невдоволення, образи, вередливість, замаскована ворожість до «кривдника».</p>	
	<p>4. Реакція імітації: намагання в усьому наслідувати певну особу або образ (реальна особа або герой книги, кінофільму, комп'ютерної гри тощо; формування стереотипів поведінки, які некритично наслідуються; наслідування як позитивних рис і вчинків, так і асоціальних форм поведінки.</p>	
	<p>5. Реакція компенсації – намагання приховати або скомпенсувати свою слабкість в одній діяльності успіхами в іншій. Псевдокомпенсація – фантазії заступаючого характеру (уявне геройство, вихваляння уявними вчинками тощо).</p>	
	<p>6. Реакція гіперкомпенсації – намагання дитини досягти вищих результатів саме в тій галузі, де вона виявилася нездатною; намагання випробувати себе «на міцність» тощо.</p>	

План спостереження за психологічними (характерологічними) ситуаційно-особистісними реакціями учнів

Ім'я, прізвище учня _____ дата _____

Теоретичні аспекти психологічних (характерологічних) ситуаційно-особистісних реакцій	Програма спостереження за асоціальною поведінкою	Конкретні приклади
<p>Реакції, властиві переважно підліткам: реакція емансипації – потреба у звільненні з-під контролю й опіки дорослого, протест проти існуючих правил і норм, прагнення до самостійності й самоствердження себе як особистості; реакція групування з однолітками – прагнення об'єднуватися в неформальні групи; вияв конформності, підпадання під авторитарний вплив субкультури групи та її лідера; реакція захоплення (хобі-реакції) – виражений стійкий інтерес підлітка до будь-чого (до певної діяльності), засіб самовираження, комунікації та ідентифікації з однолітками; реакції, зумовлені сексуальним потягом – вияв підвищеного, але недостатньо диференційованого статевого потягу (загострена статева цікавість, сексуально забарвлена поведінка у присутності дорослих, цікавість до сексуальних тем, намагання описувати еротичні сцени з фільмів; виражена сексуальна активність тощо); реакції, зумовлені формуванням самосвідомості – усвідомлення своєї індивідуальності, становлення стійкого образу власного Я, що може супроводжуватися емоційним напруженням, почуттям розгубленості, тривогою та порушенням поведінки; реакції, пов'язані з надмірною увагою до своєї зовнішності (дисморфореакції) – вияв інтересу до власної зовнішності, хворобливе ставлення до своїх фізичних недоліків, що супроводжується почуттям занепокоєння, невпевненості в собі, а іноді – і надцінної ідеї фізичного недоліку (дисморфоманія); реакції, зумовлені надмірною увагою до власного внутрішнього світу (рефлексіореакції) – схильність до самоаналізу, оцінка власних</p>	<p>1. Реакція емансипації: намагання звільнитися з-під контролю дорослого, протест проти існуючих правил, прагнення самостійності й самоствердження; несприйняття критики.</p>	
	<p>2. Прагнення належати до неформальної підліткової групи, вияв конформності, підпадання під авторитарний вплив субкультури групи та її лідера.</p>	
	<p>3. Хоббі-реакції – захоплення: інтелектуально-естетичні (музика, малювання, технічна творчість тощо); тілесно-мануальні (спорт, рукоділля, ручна художня праця тощо); накопичувальні (колекціонування); егоцентричні (художня самодіяльність); інформаційно-комунікативні (потреба в легкозасвоєваній інформації та поверхневих контактах, які виявляються у спільному перегляді фільмів, слуханні музики тощо); азартні (азартні ігри, комп'ютерні ігри тощо).</p>	
	<p>4. Реакції, зумовлені сексуальним потягом: загострена статева цікавість, рання мастурбація, сексуально забарвлена поведінка в присутності дорослих, цікавість до сексуальних тем, намагання описувати еротичні сцени з фільмів; виражена сексуальна активність, проміскуїтет тощо.</p>	
	<p>5. Реакції, зумовлені формуванням самосвідомості: намагання усвідомити своє фізичне Я, інтерес до власної індивідуальності, власних почуттів; невпевненість у собі.</p>	
	<p>6. Реакції, пов'язані з надмірною увагою до своєї зовнішності: інтерес до власної зовнішності, хворобливе ставлення до своїх фізичних недоліків, що супроводжується почуттям занепокоєння, невпевненості в собі.</p>	
	<p>7. Реакції, зумовлені надмірною увагою до власного внутрішнього світу: схильність до самоаналізу, оцінка власних розумових здібностей і моральних якостей; схильність розмірковувати про себе.</p>	

розумових здібностей і моральних якостей.		
---	--	--

План спостереження за психологічними (характерологічними) ситуаційно-особистісними реакціями учнів

Ім'я, прізвище учня _____ дата _____

Теоретичні аспекти психологічних (характерологічних) ситуаційно-особистісних реакцій	Програма спостереження за асоціальною поведінкою	Конкретні приклади
<p>Реакції, властиві переважно підліткам: реакція емансипації – потреба у звільненні з-під контролю й опіки дорослого, протест проти існуючих правил і норм, прагнення до самостійності й самоствердження себе як особистості; реакція групування з однолітками – прагнення об'єднатися в неформальні групи; вияв конформності, підпадання під авторитарний вплив субкультури групи та її лідера; реакція захоплення (хобі-реакції) – виражений стійкий інтерес підлітка до будь-чого (до певної діяльності), засіб самовираження, комунікації та ідентифікації з однолітками; реакції, зумовлені сексуальним потягом – вияв підвищеного, але недостатньо диференційованого статевого потягу (загострена статевая цікавість, сексуально забарвлена поведінка у присутності дорослих, цікавість до сексуальних тем, намагання описувати еротичні сцени з фільмів; виражена сексуальна активність тощо); реакції, зумовлені формуванням самосвідомості – усвідомлення своєї індивідуальності, становлення стійкого образу власного Я, що може супроводжуватися емоційним напруженням, почуттям розгубленості, тривогою та порушенням поведінки; реакції, пов'язані з надмірною увагою до своєї зовнішності (дисморфореакції) – вияв інтересу до власної зовнішності, хворобливе</p>	<p>1. Реакція емансипації: намагання звільнитися з-під контролю дорослого, протест проти існуючих правил, прагнення самостійності й самоствердження; несприйняття критики.</p>	
	<p>2. Прагнення належати до неформальної підліткової групи, вияв конформності, підпадання під авторитарний вплив субкультури групи та її лідера.</p>	
	<p>3. Хоббі-реакції – захоплення: інтелектуально-естетичні (музика, малювання, технічна творчість тощо); тілесно-мануальні (спорт, рукоділля, ручна художня праця тощо); накопичувальні (колекціонування); егоцентричні (художня самодіяльність); інформаційно-комунікативні (потреба в легкозасвоєваній інформації та поверхневих контактах, які виявляються у спільному перегляді фільмів, слуханні музики тощо); азартні (азартні ігри, комп'ютерні ігри тощо).</p>	
	<p>4. Реакції, зумовлені сексуальним потягом: загострена статевая цікавість, рання мастурбація, сексуально забарвлена поведінка в присутності дорослих, цікавість до сексуальних тем, намагання описувати еротичні сцени з фільмів; виражена сексуальна активність, проміскуїтет тощо.</p>	
	<p>5. Реакції, зумовлені формуванням самосвідомості: намагання усвідомити своє фізичне Я, інтерес до власної індивідуальності, власних почуттів; невпевненість у собі.</p>	
	<p>6. Реакції, пов'язані з надмірною увагою до своєї зовнішності: інтерес до власної зовнішності, хворобливе ставлення до своїх фізичних недоліків, що супроводжується почуттям</p>	

<p>ставлення до своїх фізичних недоліків, що супроводжується почуттям занепокоєння, невпевненості в собі, а іноді – і надцінної ідеї фізичного недоліку (дисморфоманія);</p> <p>реакції, зумовлені надмірною увагою до власного внутрішнього світу (рефлексіореакції) – схильність до самоаналізу, оцінка власних розумових здібностей і моральних якостей.</p>	<p>занепокоєння, невпевненості в собі.</p>	
	<p>7. Реакції, зумовлені надмірною увагою до власного внутрішнього світу: схильність до самоаналізу, оцінка власних розумових здібностей і моральних якостей; схильність розмірковувати про себе.</p>	

ПРОГРАМА ПСИХОДІАГНОСТИЧНОГО ОБСТЕЖЕННЯ УЧНЯ:

психодіагностичні методики, результати дослідження, висновки

Ім'я, прізвище досліджуваного _____ вік _____

Особливості психофізичного розвитку (діагноз)

№	Якість, що діагностується	Психодіагностична методика	Отримані кількісні та якісні результати

ПРОГРАМА ПСИХОДІАГНОСТИЧНОГО ОБСТЕЖЕННЯ УЧНЯ

Ім'я, прізвище досліджуваного _____ вік _____

Особливості психофізичного розвитку (діагноз)

№	Якість, що діагностується	Психодіагностична методика	Отримані кількісні та якісні результати

ПРИНЦИПИ КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНОЇ РОБОТИ

Принципи	Реалізація принципу
Принцип комплексності психологічної корекції	Психологічна корекція розглядається як єдиний комплекс клініко-психолого-педагогічного впливу. Ефективність психологічної корекції значною мірою залежить від урахування клінічних і педагогічних факторів у розвитку дитини.
Принцип єдності діагностики й корекції	Перш ніж реалізовувати програму психологічної корекції, необхідно виявити особливості психічного розвитку дитини, рівень сформованості певних вікових психологічних новоутворень, відповідність рівня розвитку вмінь, знань, навичок, особистісних і міжособистісних особливостей віковому періоду. Завдання психокорекційної роботи можуть бути сформульовані тільки на основі повної психологічної діагностики як зони актуального, так і зони ближнього розвитку. У самій процедурі психологічної корекції закладено великий діагностичний потенціал; психологічна діагностика містить у собі корекційні можливості, особливо при використанні формуючого експерименту.
Принцип особистісного підходу	Підхід до дитини як до цілісної особистості з урахуванням її індивідуальних особливостей.
Принцип діяльнісного підходу	Психокорекційна робота повинна будуватися не як просте тренування вмінь і навичок дитини, або як окремі вправи на вдосконалення психічної діяльності, а як цілісна, усвідомлена діяльність дитини. Психокорекційний процес повинен проводитися з врахуванням провідного виду діяльності дитини, а також діяльності, особистісно значущої для неї.
Ієрархічний принцип психологічної корекції	Основним змістом корекційної роботи є створення зони найближчого розвитку особистості й діяльності дитини, цілеспрямоване формування психологічних новоутворень.
Каузальний принцип психологічної корекції	Психокорекційна робота повинна бути спрямована на усунення причин і джерел відхилень у психічному розвитку дитини. Складна ієрархія відношення між симптомами і їх причинами, структура дефекту, визначають мету й завдання психологічної корекції.

ПРОГРАМА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОРЕКЦІЇ

Прізвище, ім'я учня

Об'єкт психологічної корекції

Мета психологічної корекції

Завдання психологічної корекції

Методи психологічної корекції

Умови ефективності психокорекційної програми

ПСИХОКОРЕКЦІЙНІ ЗАНЯТТЯ

Методична розробка психокорекційного заняття 1

Прізвище, ім'я учня _____ Дата проведення _____

Мета заняття

Зміст діагностичного блоку заняття

Зміст настановчого блоку заняття

Зміст психокорекційного блоку заняття

Об'єкт психокорекції

Труднощі дитини

Мета основної психокорекційної вправи

Зміст психокорекційної вправи

(дидактичний та ілюстративний матеріал додається до методичної розробки)

Інструкція для дитини

Можливі труднощі в процесі виконання

Можливі види допомоги

Оцінка якості проведення психокорекційного заняття за 10-бальною шкалою
(самоаналіз студента-практиканта за кількісною суб'єктивною шкалою)

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Оцінка якості проведення психокорекційного заняття за 10-бальною шкалою
(самоаналіз студента-практиканта за кількісною суб'єктивною шкалою)

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Методична розробка психокорекційного заняття 3

Прізвище, ім'я учня _____ Дата проведення _____

Мета заняття

Зміст діагностичного блоку заняття

Зміст настановчого блоку заняття

Зміст психокорекційного блоку заняття

Об'єкт психокорекції

Труднощі дитини

Мета основної психокорекційної вправи

Зміст психокорекційної вправи

(дидактичний та ілюстративний матеріал додається до методичної розробки)

Інструкція для дитини

Можливі труднощі в процесі виконання

Можливі види допомоги

Система мотивації (заохочення перед виконанням вправи, у процесі виконання, реакція на помилки та успіхи дитини, зворотній зв'язок після виконання вправи)

Зміст блоку оцінки ефективності психокорекційного впливу

Самоаналіз результативності психокорекційного заняття 3

Критерії для аналізу: психологічний контакт з дитиною (дітьми), досягнення мети вправи, результативність виконання вправи дитиною (дітьми), ефективність мотиваційних прийомів, оцінка власних професійних умінь і навичок тощо.

Що вдалося

Що не вдалося (з визначенням причин)

Над чим треба працювати (рівень знань з певної теми (проблеми), професійно-значущі якості особистості, професійні вміння та навички)

Оцінка якості проведення психокорекційного заняття за 10-бальною шкалою
(самоаналіз студента-практиканта за кількісною суб'єктивною шкалою)

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Методична розробка психокорекційного заняття 4

Прізвище, ім'я учня _____ Дата проведення _____

Мета заняття

Зміст діагностичного блоку заняття

Зміст настановчого блоку заняття

Зміст психокорекційного блоку заняття

Об'єкт психокорекції

Труднощі дитини

Мета основної психокорекційної вправи

Зміст психокорекційної вправи

(дидактичний та ілюстративний матеріал додається до методичної розробки)

Інструкція для дитини

Можливі труднощі в процесі виконання

Можливі види допомоги

Система мотивації (заохочення перед виконанням вправи, у процесі виконання, реакція на помилки та успіхи дитини, зворотній зв'язок після виконання вправи)

Зміст блоку оцінки ефективності психокорекційного впливу

Самоаналіз результативності психокорекційного заняття 4

Критерії для аналізу: психологічний контакт з дитиною (дітьми), досягнення мети вправи, результативність виконання вправи дитиною (дітьми), ефективність мотиваційних прийомів, оцінка власних професійних умінь і навичок тощо.

Що вдалося

Що не вдалося (з визначенням причин)

Над чим треба працювати (рівень знань з певної теми (проблеми), професійно-значущі якості особистості, професійні вміння та навички)

Оцінка якості проведення психокорекційного заняття за 10-бальною шкалою
(самоаналіз студента-практиканта за кількісною суб'єктивною шкалою)

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Методична розробка психокорекційного заняття 5

Прізвище, ім'я учня _____ Дата проведення _____

Мета заняття

Зміст діагностичного блоку заняття

Зміст настановчого блоку заняття

Зміст психокорекційного блоку заняття

Об'єкт психокорекції

Труднощі дитини

Мета основної психокорекційної вправи

Зміст психокорекційної вправи

(дидактичний та ілюстративний матеріал додається до методичної розробки)

Інструкція для дитини

Можливі труднощі в процесі виконання

Можливі види допомоги

Система мотивації (заохочення перед виконанням вправи, у процесі виконання, реакція на помилки та успіхи дитини, зворотній зв'язок після виконання вправи)

Методична розробка психокорекційного заняття 6

Прізвище, ім'я учня _____ Дата проведення _____

Мета заняття

Зміст діагностичного блоку заняття

Зміст настановчого блоку заняття

Зміст психокорекційного блоку заняття

Об'єкт психокорекції

Труднощі дитини

Мета основної психокорекційної вправи

Зміст психокорекційної вправи

(дидактичний та ілюстративний матеріал додається до методичної розробки)

Інструкція для дитини

Можливі труднощі в процесі виконання

Можливі види допомоги

Система мотивації (заохочення перед виконанням вправи, у процесі виконання, реакція на помилки та успіхи дитини, зворотній зв'язок після виконання вправи)

Зміст блоку оцінки ефективності психокорекційного впливу

Самоаналіз результативності психокорекційного заняття 6

Критерії для аналізу: психологічний контакт з дитиною (дітьми), досягнення мети вправи, результативність виконання вправи дитиною (дітьми), ефективність мотиваційних прийомів, оцінка власних професійних умінь і навичок тощо.

Що вдалося

Що не вдалося (з визначенням причин)

Над чим треба працювати (рівень знань з певної теми (проблеми), професійно-значущі якості особистості, професійні вміння та навички)

Оцінка якості проведення психокорекційного заняття за 10-бальною шкалою
(самоаналіз студента-практиканта за кількісною суб'єктивною шкалою)

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Методичний аналіз результативності психокорекційного заняття студента-практиканта

Прізвище, ім'я, по батькові студента-практиканта

_____

Прізвище, ім'я учня

_____

Мета заняття

_____

Стислий зміст діагностичного блоку заняття

_____

Стислий зміст настановчого блоку заняття

_____

Стислий зміст психокорекційного блоку заняття

_____

Стислий зміст блоку оцінки ефективності психокорекційного впливу

_____

Критерії для методичного аналізу: психологічний контакт з дитиною (дітьми), досягнення мети вправи, результативність виконання вправи дитиною (дітьми), ефективність мотиваційних прийомів, оцінка власних професійних умінь і навичок тощо.

Що вдалося

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Що не вдалося (з визначенням причин)

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Над чим треба працювати (рівень знань з певної теми (проблеми), професійно-значущі якості особистості, професійні вміння та навички)

_____

_____

_____

Оцінка якості проведення психокорекційного заняття за 10-бальною шкалою

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Методичний аналіз результативності психокорекційного заняття студента-практиканта

Прізвище, ім'я, по батькові студента-практиканта

Прізвище, ім'я учня

Мета заняття

Стислий зміст діагностичного блоку заняття

Стислий зміст настановчого блоку заняття

Стислий зміст психокорекційного блоку заняття

Стислий зміст блоку оцінки ефективності психокорекційного впливу

Критерії для методичного аналізу: психологічний контакт з дитиною (дітьми), досягнення мети вправи, результативність виконання вправи дитиною (дітьми), ефективність мотиваційних прийомів, оцінка власних професійних умінь і навичок тощо.

Що вдалося

Що не вдалося (з визначенням причин)

Над чим треба працювати (рівень знань з певної теми (проблеми), професійно-значущі якості особистості, професійні вміння та навички)

Оцінка якості проведення психокорекційного заняття за 10-бальною шкалою

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

ЛІТЕРАТУРА

1. Егоров А.Ю., Игумнов С.А. Расстройства поведения у подростков: клинико-психологические аспекты / А. Ю. Егоров, С. А. Игумнов. – СПб. : Речь, 2005. – 436 с.
2. Забрамная С. Д. Психолого-педагогическая диагностика умственного развития детей : [учеб. для студентов дефектол. фак. педвузов и ун-тов] / С. Д. Забрамная. – 2-е изд., перераб. – М. : Просвещение : Гуманит. изд. центр „ВЛАДОС”, 1995. – 111, [1] с.
3. Забрамная С.Д., Левченко И.Ю. Психолого-педагогическая диагностика нарушений развития (курс лекций) / С.Д.Забрамная, И.Ю.Левченко. – М. : В.Секачѳв, 2007. – 128 с.
4. Карпенко З.С. Експресивна психотехніка для дітей / З. С. Карпенко. – К. : НПЦ Перспектива, 1997. – 96 с.
5. Кузікова С.Б. Теорія і практика вікової психокорекції : навч. посібник / С. Б. Кузікова. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2008. – 384 с.
6. Лубовский В. И. Психологические проблемы диагностики аномального развития детей / В. И. Лубовский ; НИИ дефектологии АПН СССР. – М. : Педагогика, 1989. – 100, [2] с. : ил. – (Образование. Пед. науки. Дефектология).
7. Маллер А.Р. Помощь детям с недостатками развития : Книга для родителей / А. Р. Маллер. - М. : АРКТИ, 2006. – 72 с.: ил. – (Коррекционная педагогика).
8. Мамайчук И.И. Психокоррекционные технологии для детей с проблемами в развитии / И. И. Мамайчук. – СПб. : Речь, 2006. – 400 с.
9. Мамайчук И.И. Психологическая помощь детям с проблемами в развитии / И. И. Мамайчук. – СПб. : Речь, 2006. – 224 с.
10. Моргун В.Ф., Тітов І.Г. Основи психологічної діагностики. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / В. Ф. Моргун, І. Г. Тітов. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2009. – 464 с.
11. Набойкина Е.Л. Сказки и игры с «особым» ребенком / Е. Л. Набойкина. – СПб. : Речь, 2006. – 144 с.
12. Осипова А.А. Общая психокоррекция : учебное пособие для студентов вузов / А. А. Осипова. – М. : ТЦ «Сфера», 2001. – 512 с.
13. Основы специальной психологии : учеб. пособие для образоват. учреждений сред. проф. образования по спец.: 0318 „Спец. дошк. образование”, 0319 „Спец. педагогика в спец. (коррекц.) образоват. учреждениях”, 0320 „Коррекц. педагогика” / [Л. В. Кузнецова, Л. И. Преслени, Л. И. Солнцева и др.] ; под ред. Л. В. Кузнецовой. – М. : Академия, 2002. – 479, [1] с. : ил. – (Пед. образование).
14. Семаго Н. Я. Проблемные дети : основы диагност. и коррекц. работы психолога / Н. Я. Семаго, М. М. Семаго. – [2-е изд., испр. и доп.]. – М. : Аркти, 2001. – 201, [6] с. : ил. – (Б-ка психолога-практика : БПП).

15. Слепович Е.С., Поляков А.М. Работа с детьми с интеллектуальной недостаточностью. Практика специальной психологии / Е. С. Слепович, А. М. Поляков. – СПб. : Речь, 2008. – 247 с.
16. Солодянкина О.В. Воспитание ребенка с ограниченными возможностями здоровья в семье / О. В. Солодянкина. – М. : АРКТИ, 2007. – 80 с. – (Коррекционная педагогика).
17. Сорокин В. М. Специальная психология : учеб. пособие / В. М. Сорокин ; под науч. ред. Л. М. Шипицыной. – СПб. : Речь, 2003. – 212, [2] с. : ил. – (Психология).
18. Специализированный кабинет детского психолога : материалы для взаимосвязи в работе психолога и учителя / науч.-практ. центр „Коррекция”. – Б. м. : Б. и., Б. г. – Блок 1. (РГБ)
19. Специальная психология : учеб. пособие : [для студентов дефектол. фак. высш. пед. учеб. заведений / В. И. Лубовский, В. Г. Петрова, Т. В. Розанова и др.] ; под ред. В. И. Лубовского. – М. : Академия, 2003. – 460, [1] с. – (Высш. проф. образование. Психология).
20. Ткачева В.В. Технологии психологической помощи семьям детей с отклонениями в развитии : учеб. пособие / В. В. Ткачева. – М. : АСТ Астрель, 2007. – 318, [2] с. – (Высшая школа).
21. Усанова О. Н. Специальная психология : система психол. изуч. аномал. детей / О. Н. Усанова ; Моск. гос. пед. ин-т им. В. И. Ленина. – М. : Б. и., 1990. – 200, [1] с.

Загальна характеристика діяльності студента-практиканта:
(заповнює факультетський керівник)

Загальна оцінка роботи студента-практиканта

Факультетський керівник-методист

(прізвище, ім'я, по батькові, підпис)

**Відповідність національної системи оцінювання (національної шкали)
шкалі оцінювання ECTS**

Бали семестру (бали практики)	Національна шкала оцінювання	Шкала оцінювання ECTS
100-90	відмінно	A
89-83	добре	B
82-79	добре	C
74-63	задовільно	D
62-50	задовільно	E
49-21	незадовільно	FX
20-0	незадовільно	F

ДОГОВІР № _____

на проведення практики
студентів Державного закладу „Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка”

м. Луганськ

„_____” _____ 201_ р.

Ми, що нижче підписалися, з одного боку державний заклад „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” (надалі – навчальний заклад) в особі ректора Савченко Сергія Вікторовича, який діє на підставі законодавчих актів України та Статуту університету і з другого боку

_____ (повна назва підприємства, навчального закладу)

_____ (надалі – база практики) в особі

_____ який (яка) діє на підставі

_____ уклали між собою договір про таке:

I. ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ

1.1. Навчальний заклад направляє, а база практики приймає на безоплатній основі для проходження навчальних та виробничих практик згідно з календарним планом та списком студентів.

II. ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ СТОРІН

2.1. База практики зобов'язується:

2.1.1. Створювати необхідні умови для виконання студентами програми практики, не допускати використання їх на посадах та роботах, що не відповідають програмі практики та майбутній спеціальності.

2.1.2. Забезпечити студентам умови безпечної роботи на робочому місці. Проводити обов'язкові інструктажі з охорони праці. У разі потреби навчити студентів-практикантів безпечним методам праці. Забезпечити спецодягом,

запобіжними засобами, лікувально-профілактичним обслуговуванням за нормами, встановленими для штатних працівників.

2.1.3. Надавати студентам-практикантам можливість користуватися кабінетами, обладнанням, документацією, необхідною для виконання програми практики.

2.1.4. Про всі порушення трудової дисципліни, внутрішнього розпорядку та про інші порушення негайно повідомляти навчальний заклад.

2.1.5. Після закінчення практики дати характеристику на кожного студента-практиканта.

2.2. Навчальний заклад зобов'язується:

2.2.1. Призначити наказом кваліфікованих спеціалістів для безпосереднього керівництва практикою.

2.2.2. Провести обов'язковий інструктаж з охорони праці.

2.2.3. Забезпечити дотримання студентами трудової дисципліни, правил внутрішнього розпорядку.

2.2.4. Забезпечити обережне поводження з майном підприємства (навчального закладу), за заподіяну шкоду з провини студента-практиканта, матеріальна відповідальність покладається на студента.

ІІІ. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН

3.1. Усі суперечки, що виникають між сторонами за договором, вирішуються в установленому законодавством порядку.

ІV. ТЕРМІН ДІЇ ДОГОВОРУ

4.1. Договір набуває сили після його підписання сторонами і діє до „_____” _____ 20_____р.

V. ІНШІ УМОВИ

5.1. Договір складений у двох примірниках: по одному базі практики та навчальному закладу.

VI. ЮРИДИЧНІ АДРЕСИ СТОРІН

6.1. Навчальний заклад	91011 м. Луганськ, вул. Оборонна, 2 +38 0642 59 90 08 +38 0642 53 02 43
------------------------	--

База практики

Ректор ЛНУ

_____ С.В. Савченко _____

М.П.

М.П.

ДОГОВІР № _____
на проведення практики
студентів Державного закладу „Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка”

м. Луганськ „_____” _____ 201_ р.

Ми, що нижче підписалися, з одного боку державний заклад „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” (надалі – навчальний заклад) в особі ректора Савченко Сергія Вікторовича, який діє на підставі законодавчих актів України та Статуту університету і з другого боку _____

(повна назва підприємства, навчального закладу)

_____

_____

_____

(надалі – база практики) в особі

_____

_____

_____

який (яка) діє на підставі

_____

_____

_____

уклали між собою договір про таке:

I. ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ

1.2. Навчальний заклад направляє, а база практики приймає на безоплатній основі для проходження _____ (назва) практики студента(тку) _____ курсу _____ відділення, інституту (факультету) _____

_____

спеціальності _____

_____

_____

_____

з „_____” _____ 201_ р. до
„_____” _____ 201_ р.
згідно з календарним планом.

II. ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ СТОРІН

2.1. База практики зобов'язується:

2.1.1. Створювати необхідні умови для виконання студентом(ткою) програми практики, не допускати використання його (її) на посадах та роботах, що не відповідають програмі практики та майбутній спеціальності.

2.1.2. Забезпечити студенту(тці) умови безпечної роботи на робочому місці. Проводити обов'язкові інструктажі з охорони праці. У разі потреби навчити студента(тку)-практиканта(тку) безпечним методам праці. Забезпечити спецодягом, запобіжними засобами, лікувально-профілактичним обслуговуванням за нормами, встановленими для штатних працівників.

2.1.3. Надавати студенту(тці)-практиканту(тці) можливість користуватися кабінетами, обладнанням, документацією, необхідною для виконання програми практики.

2.1.4. Про всі порушення студентом(ткою) трудової дисципліни, внутрішнього розпорядку та про інші порушення негайно повідомляти навчальний заклад.

2.1.5. Після закінчення практики видати характеристику на студента(тку)-практиканта(тку).

2.2. Навчальний заклад зобов'язується:

2.2.1. Призначити наказом кваліфікованих спеціалістів для безпосереднього керівництва практикою.

2.2.2. Провести обов'язковий інструктаж з охорони праці.

2.2.3. Забезпечити дотримання студентом(ткою) трудової дисципліни, правил внутрішнього розпорядку.

2.2.4. Забезпечити обережне поводження студентом(ткою) з майном підприємства (навчального закладу), за заподіяну шкоду з провини студента(тки)-практиканта(тки), матеріальна відповідальність покладається на студента(тку).

III. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН

3.1. Усі суперечки, що виникають між сторонами за договором, вирішуються в установленому законодавством порядку.

IV. ТЕРМІН ДІЇ ДОГОВОРУ

4.1. Договір набуває сили після його підписання сторонами і діє до „_____” _____ 201_ р.

V. ІНШІ УМОВИ

5.1. Договір складений у двох примірниках: по одному базі практики та навчальному закладу.

VI. ЮРИДИЧНІ АДРЕСИ СТОРІН

6.1. Навчальний заклад 91011 м. Луганськ,
вул. Оборонна, 2
59-90-08
53-02-43

База практики

Ректор ЛНУ

_____ С.В. Савченко

М.П.

М.П.

Гарантійний лист

Ректору
Державного закладу
„Луганського
національного
університету імені Тараса
Шевченка”
Савченку С.В.

Адміністрація _____
(повна назва підприємства, навчального закладу)

не заперечує проти проходження безкоштовної виробничої (навчальної)
_____ практики студента(тки)
ЛНУ імені Тараса Шевченка
_____ курсу _____ відділення

Інституту/факультету _____
спеціальності _____
(назва спеціальності)

з „_____” _____ 20__ р. до
„_____” _____ 20__ р.

Методичне керівництво гарантуємо.

_____ Керівник установи

_____ підпис керівника

_____ прізвище керівника

М.П.

„_____” _____ 20__ р.

Навчально-методичне видання

**ХЛОПОНІНА Наталія Євгенівна,
УЖЧЕНКО Ірина Юр'ївна**

**ЩОДЕННИК
З ДІАГНОСТИКО-КОРЕКЦІЙНОЇ ПРАКТИКИ
В КОРЕКЦІЙНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ЗАКЛАДАХ**

За редакцією авторів

Здано до склад. 16.01.2012 р. Підп. до друку 15.02.2012 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсет. Гарнітура Times New Roman.
Друк ризографічний. Ум. друк. арк.10,34. Наклад 300 прим. Зам. № 31.

Видавець і виготовлювач
Видавництво Державного закладу
«Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
вул. Оборонна, 2, м. Луганськ, 91011. Т/ф: (0642) 58-03-20
e-mail: alma-mater@list.ru
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3459 від 09.04.2009 р.